

ŽINDOK Arhiva

feministkinja

Osmi mart: istorija jednog 'praznika'

Adriana Zaharijević
Katarina Lončarević

seksizmu odmah! reci DA: budi aktivna. Budi
suprotstavi
mladostizmu, fizikalizmu,
prošlosti, starijima,
balne, deluj lokalno. i obrnuto. ne
i svesna žena. stvaraj sigurnost.
zmi noć. obnovi snagu. odmah! uživaj
asluzila si. ne služi. slavi žene koje su
araj novu istoriju. razori mitove, povedi,
ij: ONA - NJOJ - MI - JA ŽENA. slavi
osvoji vlast! voli svoje telo. ukrasi ga kako
seksu! zamisli savršenu kontrolu rađanja.
n, legalan i dostupan abortus. pomoz
svako dete bude voljeno i željeno. slavi neudate
odmah. budi ženski pokret. glasaj, demonstriraj,
sma uredništvima. biraj progresivne žene.
e demografskoj obmani. zaustavi nasilje nad
htevaj socijalnu pravdu za sve! traži više novca.
elje, stvori pakao. sada. brini se za majčicu zemlju.
ratna. oslobodi se pritiska. misli čovekoanarhičnooo!
zločeste devojke. pomakni.
j političkoj organizaciji.
okloni novac. postani jaka,
tume. prikupljaj i
let.
i bićeš snažna žena!

ŽINDOK

Br. _____

ARRHIVA

.....

ŽENSKI INFORMACIONO-DOKUMENTACIONI CENTAR

Osmi mart: istorija jednog 'praznika'

Adriana Zaharijević
Katarina Lončarević

Beograd, 2011.

Osmi mart: istorija jednog 'praznika'

Izdavač:

Ženski informaciono-dokumentacioni centar (ŽINDOK)

Autorke:

Adriana Zaharijević

Katarina Lončarević

Prilog:

Dokumentaciona arhiva ŽINDOK Centra

Recenzentkinje

doc.dr Jana Baćević

(Fakultet za medije i komunikacije,

Univerzitet Singidunum, Beograd)

doc.dr Marina Simić

(Fakultet političkih nauka,

Univerzitet u Beogradu)

Dizajn:

Biljana Todorovski

Štampa:

Zajkon print

Beograd 2011.

Ova publikacija je nastala zahvaljujući

podrsci fondacije

Rosa Luksemburg iz Nemačke.

ISBN 978-86-88753-00-5

Osmi mart: istorija jednog 'praznika'

Izvesnom deformacijom tradicija, 8. mart, *Dan žena*, veoma se približio danima čija je simbolička vrednost gotovo oprečna njegovoj – Danu majki i Danu zaljubljenih. Iako su bez sumnje mnoge žene ujedno i majke i/ili zaljubljene žene, istorije ustanovljenja ovih datuma retko su se ukrštale. Dakle, najpre zbog toga, ali i zato što je među samim ženama postalo pitanje dostojanstva s prezirom odbacivati Dan žena, treba se ponovo vratiti razmotavanju jednogvekovne istorije 8. marta.

U svih šest država koje su postojale na teritoriji Srbije – kraljevini Srbiji, kraljevini Jugoslaviji, FNRJ, SFRJ, SRJ i, konačno, republici Srbiji – postojale su žene za koje bi prepoznavanje takvog dana bilo važno. Danas njih zbirno možemo nazvati feministkinjama, iako je upitno da li su i one sebe tako nazivale u vremenima u kojima su živele i delovale. Bilo kako bilo, u poslednje dve decenije, Dan žena ima priznato mesto u feminističkom pokretu Srbije. Dovoljno je za početak pomenuti da je prva aktivistička grupa, SOS telefon, počela s radom upravo na taj datum 1990. godine, kao i prva teorijska grupa, Centar za ženske studije i komunikaciju, samo dve godine kasnije.

Čitanje istorije

Radnice zaposlene u fabrici za proizvodnju tekstila u Njujorku pobunile su se 8. marta 1857. godine zbog niskih plata i nehumanih uslova rada. Njihov protest je brzo ugušen, ali je podstakao formiranje prvog ženskog sindikata u doba kada su sindikalna kretanja bila izrazito kritična prema ravnopravnoj zastupljenosti žena i njihovim zahtevima. Ohrabrena delovanjem socijalista u Evropi krajem XIX veka – pre

svoga posle 1889. godine kada je u Parizu stvorena Druga internacionala, kao i načelno socijalističkom i anarhističkom tradicijom izumevanja svetovnih praznika, socijalistička partija Amerike 1909. godine predlaže da se ustanovi Međunarodni dan žena.¹

Iako je Klara Cetkin predložila formalno ustanovljenje Dana žene tokom Socijalističke internacionale u Kopenhagenu 1910. godine, tim datumom se inicijalno nisu promovisali samo pravo na rad i ravnopravni uslovi rada, već i pravo glasa i, uopšte uzev, pravo žena na vidljivost u javnoj sferi. Ovo dobija posebno istaknuto mesto tokom Prvog svetskog rata, kada je protest žena protiv rata postao neodvojiv od tih zahteva. Međutim, temeljna veza između Dana žena i socijalizma uspostavljena je 1917. godine, budući da je štrajk žena za hleb i mir doveo do abdikacije ruskog cara. Zaslugama Aleksandre Kolontaj, neposredno po svršetku Oktobarske revolucije 8. mart zvanično postaje praznik u Sovjetskom Savezu.

Klara Cetkin i Rosa Luksemburg, 1910.

Aleksandra Kolontaj

U Srbiji su socijaldemokratkinje u organu Jednakost obeležile 8. mart već 1911. godine, a prva proslava Dana žena održana je u Beogradu, u Narodnom domu 1914. godine.² Nije sasvim jasno kako je – i da li je – taj dan proslavljan narednih decenija, pre no što će postati sastavni deo socijalističkog prazničnog etosa u Jugoslaviji, ali delovanje žena u Srbiji svakako se može uporediti s evropskim kretanjima i deo je različitih međunarodnih inicijativa. Naime, na četvrtom Kongresu Međunarodne alijanse za žensko pravo glasa, održane u Londonu, Ana Hristić govori o specifičnim prilikama u Srbiji. U sličnom, liberalnom duhu, 1919. godine osnovano je Društvo za prosvećivanje žene i zaštitu njenih prava, koje je, uz Sekretarijat žena socijalistkinja, bilo veoma aktivno početkom dvadesetih godina XX veka. U naprednom levičarskom duhu u međuratnom periodu, u Beogradu 1934. godine biva održan prvi veliki zemaljski zbor žena, gde govornice brane pravo žena na rad i na

¹ Videti Tema Kaplan, „O socijalističkom poreklu Međunarodnog dana žena“, prev. Dušica Popadić, *Feminističke sveske* 1, 1994: 2-4; i Adriana Zaharijević i Katarina Lončarević, „Kratki istorijski pregled važnih datuma za feminizam u Srbiji i svetu“, Neko je rekao feminizam?, Beograd: Heinrich Boell Stiftung, 2008, str. 425-441.

² Videti „Feminokultura: iz istorije 8. marta“, u *Ž-newsletter*, broj 4-5, Beograd: Žene na delu i AŽIN-INDOK, 2003, str. 19.

jednakost s muškarcima u državnoj službi, što je samo jedna u nizu aktivnosti ženskih ogranaka bliskih stavovima KPJ.³ Tim razdvajanjem „političkih“ i ekonomskih prava je takoreći pripremljeno područje za posleratni odmak komunističke tradicije od feminističkih zahteva, koji su prvobitno bili združeni.⁴

Između delovanja Antifašističkog fronta žena, koji po ukidanju 1953. godine prerasta u Savez ženskih društava (ukinut 1961), i konferencije „Drug-ca žena: žensko pitanje – novi pristup“ 1978. godine, pitanje (radnih) žena/drugarica postaje prepušteno državi: ono nema samostalan status i distancirano je u odnosu na feministička stremljenja u Zapadnoj Evropi i SAD.⁵ Iako se, dakle, 8. mart u Jugoslaviji i drugim zemljama Istočnog bloka već nekoliko decenija smatra neraskidivo vezanim za socijalističku tradiciju, upravo se u ovom razdoblju postavljaju osnove za prepoznavanje Dana žena kao nelevičarskog i svakako nefeminističkog praznika.

Tokom šezdesetih i sedamdesetih godina XX veka, zvanična politika SFR Jugoslavije je podsticala prisustvo žena u javnoj sferi, podrazumevajući da su neravnopravnosti ukinute u naprednom sistemu samoupravljanja, ali je istovremeno malo činila da bi se drugarice zaista izvele iz „tradicionalne uloge žene“. Ukidanje revolucionarnog duha u realnom socijalizmu možda se najbolje vidi u približavanju Dana žena i Dana majki. „Sa povlačenjem žena iz javnog života, vraćanjem u kuću i ulogama koje iz tog okruženja proističu, i Osmi mart se postepeno odvaja od svoje prvobitne orijentacije i menja svoj smisao i sadržaj. Namesto nekadašnjeg 'borbenog dana' preobražava se, šezdesetih godina u dan Majki, praznik roditeljice i odgojiteljice.“⁶

S druge strane, imajući u vidu donekle paralelan razvoj levičarskih i feminističkih ideja ranog drugog talasa u SAD, ne iznenađuje što su feministkinje krajem šezdesetih godina XX veka „preuzele“ Dan žena iz komunističke tradicije, lišavajući ga specifično komunističkog sadržaja. Tome je posebno doprinela činjenica da je 1975. godine u Meksiko Sitiju održana prva Svetska konferencija o ženama u organizaciji Ujedinjenih nacija, koje ovu godinu proglašavaju Međunarodnom godinom žena, narednu deceniju Međunarodnom decenijom žena, a 8. mart od tada počinje da se proslavlja kao Međunarodni – ni nužno levičarski, ni feministički – dan žena.

³ O tome posebno Neda Božinović, *Žensko pitanje u Srbiji u XIX i XX veku*, Beograd: Žene u crnom i Feministička 94, 1996. Kraći izvodi iz knjige dostupni su na stranici <http://www.womenngo.org.rs/content/blogcategory/28/61/> (stranica posećena 16.3.11.)

⁴ Aleksandra Kolontaj na sledeći način počinje svoj članak „Dan žena“, objavljen u časopisu Pravda 1913. godine: „Šta je 'Dan žena'? Da li je zaista neophodan? Zar to nije ustupak ženama buržajske klase, feministkinjama i sifražetkinjama? Zar on nije štetan po jedinstvo radničkog pokreta“. Videti Kollontaj, „Women's Day“ February 1913, para. 1, <http://www.marxists.org/archive/kollonta/1913/womens-day.htm> (stranica posećena 16.3.11.)

⁵ Iste godine kada je održana „Drug-ca žena“, Josip Broz Tito se obraća ženama: „Ja se obraćam vama, ženama Jugoslavije, ravnopravnim članovima naše zajednice, vama koje ste izvojevale svoja prava u borbi. obraćam vam se i tražim od vas da posvetite svu svoju pažnju i svu svoju snagu, u prvom redu pitanju učvršćenja naše vlasti“. Navedeno u Ivana Pantelić, *Partizanke kao građanke*, Beograd: Institut za savremenu istoriju i Evoluta, 2011, str. 54.

⁶ Miroslava Malešević, „Osmi mart – od utopije do demagogije“, *Glasnik Etnografskog instituta SANU, XXXVI-XXXVII*, Beograd 1988, str. 70.

Tokom osamdesetih godina u Jugoslaviji deluje nekoliko profeminističkih organizacija. Verovatno za Srbiju najvažnija među njima, Žena i društvo, budući da će se iz nje početkom devedesetih razviti brojna nova ženska udruženja, organizovala je tribine u Studentskom kulturnom centru svake godine, od 1981. do 1991. Zanimljivo je da su na sam 8. mart održane samo dve tribine, jedna 1987, o solidarnosti među ženama, druga 1988, o ženama protiv nasilja nad ženama, ključnoj temi u ženskim grupama budućih godina.⁷

Kako je Dan žena postao feministički dan?

Tokom devedesetih godina, kada u Srbiji deluje feministički pokret – *prvi put* u pravom smislu te reči, Dan žena konačno stiže i svoj feministički sadržaj, nekada u sprezi sa socijalističkim nasleđem, nekada odvojeno od njega. Brojna utemeljenja, počeci, materijalizacije inicijativa, praktičnih ili teorijskih, odigravaju se upravo na ovaj datum.

Kako se iz uglavnom teorijskih rasprava o položaju žene osamdesetih razvila feministička vizija žena koje „kao žene nemaju otadžbinu”? U kontekstu srpskog/jugoslovenskog feminizma, odgovor na to pitanje se takoreći nameće sam po sebi. Raspad zajedničke države omogućio je uslove u kojima je otadžbina postala sporno mesto identiteta (koja otadžbina?); u kojima se ideologija ravnopravnosti klasa pokazala krhkom i neodrživom pred naletom nacionalnih težnji pojedinačnih republika (koji drugovi i drugarice?); u kojima su religije ponovo postale pokretači političkog grupisanja pod velom tradicije i vraćanja izvornim nacionalnim vrednostima (kakve su/treba da budu prave Srпкиnje?). Kada je prestalo biti moguće biti Jugoslovenka – ona Jugoslovenka koja *nije* bila protiv sistema, jer joj je upravo taj sistem omogućavao da sa strane preispituje „radikalizam” Zapadnih i „navodnu” emancipaciju žena Istočnog bloka⁸ – žene su, grubo rečeno, mogle da se odlučuju samo za to da li će preuzeti nov dominantni identitet („Srпкиnje”), ili će se opredeliti za neodređeni identitet „žene”.

U tom duhu, jedan etablirani socijalistički praznik čija je istorijska dimenzija istrošena bezbrojnim i simbolički mrtvim karanfilima, i jednoličnim čestitkama pionira i pionirki namenjenih majkama i učiteljicama, u doba strukturnog nasilja, siromaštva i retradicionalizacije,

⁷ Spisak održanih tribina „Žena i društvo“ 1981-1991, iz arhive Žindoka, br. D-03/1991.

⁸ Videti Marijana Stojčić, „Proleter i svih zemalja – ko vam pere čarape? Feministički pokret u Jugoslaviji 1978-1989“, u Đorđe Tomić i Petar Atanaković (ur), *Društvo u pokretu*, Novi Sad: Cenzura, 2009, str. 114-118. Tu se pokazuje da je konferencija „Drug-ca žena“ „pozicionirala Jugoslaviju između Zapada i njegovih feminističkih rasprava, i Istočne Evrope, gde niko nije čuo za feminizam, osim možda kao za 'ružne lezbejke' [reči Eve Moravske, učesnice konferencije iz Poljske]“ (str. 116).

ženama omogućava grupisanje oko identiteta koji osuđuje patrijarhalnost države i rata. Dan žena postaje dan kada žene s punim pravom mogu da govore kao žene, ženama i za žene.

Za samo godinu dana – između dva Dana žena (1990-1991) – ostvareno je „više ženskih inicijativa nego ikad u zadnjih tridesetak godina“: organizovan je Treći jugoslovenski feministički skup, osnovani su Ženski lobi i Ženska stranka, pokrenuta je inicijativa formiranja Ministarstva za žene, predložena je važnost CEDAW-a na saveznom državnom nivou, prvi put zaseda Ženski parlament, upravo 8. marta.⁹ Na Dan žena 1992. godine simbolično počinje s radom Centar za ženske studije, koji se zalaže za „suštinske promene pre svega *naših, ženskih* svesti, a jedan od puteva [za to] su *studije žena, o ženama, za žene*. To pre svega znači u interesu žena, a prvi naš interes je mir.“¹⁰ Od početka ratova, dakle, pitanje mira postaje snažno integrisano u sadržaj ideje žene¹¹, bilo da se ona teorijski promišlja ili praktično izvodi na ulicama gradova u Srbiji.¹²

Proglas „Žena protiv rata i nasilja nad ženama“ 8. marta 1993. godine,¹³ gde su sabrani neki ponekad međusobno neusaglasivi feministički zahtevi, verovatno najjasnije pokazuje kako se tragalo za feminističkim identitetom žene u Srbiji. *Odbacivanje nacionalnosti* (stari slogan Žena u crnom „Po nacionalnosti smo žene“ koji se danas sažima u sloganu „Uvek nelojalne/neposlušne“), *poistovećivanje politike rata i patrijarhata, razočaranje socijalističkom prošlošću* (odsustvo bilo kakvih referenci na nju, ili na neke druge socijalističke motive) i *pozivanje na solidarnost među ženama* (isprva uglavnom onima koje se nalaze s druge strane novih granica, u ratovima zahvaćenim područjima nekada zajedničke države), jesu one tačke koje definišu feministički sadržaj pojma žene u doba kada su antiratne, pacifističke i feminističke aktivnosti bile udružene.¹⁴

Razumevanje sadašnjosti

Na početku XXI veka u Srbiji, Dan žena u javnoj, a pre svega medijskoj sferi postaje „praznik“ od drugorazrednog značaja, čije „slavljenje“ veliki broj žena odbija. Moglo bi se reći da ukoliko pod Danom žena podrazumevamo Dan majki, onda obeležavanje tog dana uz prigodne poklone i neobavezujuće i neopterećujuće razgovore o ženama

⁹ „8. mart – progovorimo naša iskustva“, SOS Bilten 5, novembar 1993, str. 36, i SOS Bilten 6-7, 1993, str. 26.

¹⁰ Videti u prilogu Proglas Centra za ženske studije povodom osmog marta (1993), (kurziv AZ i KL).

¹¹ Ideje mira i pacifizma su i ranije bile važne u feminističkom pokretu Jugoslavije, naročito u njegovim međunarodnim aktivnostima. Za detalje videti, između ostalog, tekstove Ksenije Atanasijević „Konferencija Žena za mir i razoružanje“ i „O uticaju žene na širenje pacifističke ideje“ iz 1931. godine, koji su ponovo objavljeni u Ljiljana Vuletić (prir.), Ksenija Atanasijević: *etika* feminizma, Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, 2008, str. 71-80. Važno je, međutim, imati u vidu da u ovom periodu, iako snažno podržava pacifističke ideje, feministički pokret u Jugoslaviji i Srbiji uopšte ne povezuje svoj pacifizam sa obeležavanjem Međunarodnog dana žena.

¹² O otporima videti tekst „Beogradske feministkinje 1992: razdvajanje, krivica i kriza identiteta“, u prilogu.

¹³ Videti u prilogu.

¹⁴ Antiratne, pacifističke i feminističke ideje najviše se, iako ne isključivo, vezuju za aktivnosti mreže Žena u crnom, koje su svoje delovanje tokom devedesetih godina dobile Milenijumsku nagradu za mir UNIFEM-a, dodeljenu Staši Zajović upravo 8. marta 2001. godine. Videti vest u prilogu iz Politike, 7.03.2001, i Presarijum 1 (februar-mart 2001), ŽINDOK, str. 4.

kao o zaposlenim ili nezaposlenim majkama, brižnim suprugama i negovateljicama, predstavlja nešto poželjno i prihvatljivo u javnoj i medijskoj sferi, pod uslovom da se pri tome ne načinju teže teme koje se odnose na ekonomski i politički položaj žena u Srbiji, ili na povezivanje s drugim ženama i žensku solidarnost. Sa druge strane, Osmi mart je od početka prve decenije XXI veka u senci jednog drugog, sve popularnijeg praznika, Dana zaljubljenih, koji se ne tiče *samo* žena, već svih ljubavnih partnera/partnerki, i koji, čini se, više odgovara prirodi i potrebama savremenog potrošačkog društva.

Kao što su u socijalizmu žene svakog Osmog marta bile „zasute cvećem“¹⁵, tako su i sada na dan Svetog Valentina, odnosno na dan Svetog Trifuna, svakog 14. februara, i žene i muškarci zasuti čokoladama, parfemima i drugim prigodnim „ljubavničkim“ poklonima. Iako se na prvi pogled čini da su ova dva „praznika“ bitno različiti pošto pripadaju različitim ideološkim okvirima, i jedan i drugi „dele odliku ideološkog maskiranja stvarnosti“, bilo da je reč „o maskiranju neravnopravnosti u socijalističkim društvima“ ili „o negiranju postojanja određenih oblika neravnopravnosti i ‘neromantičnih’ interesa kod partnera.“¹⁶

Dan zaljubljenih, kao „nepolitički“ praznik, danas ima daleko širu podršku u potrošačkom društvu od Međunarodnog dana žena, koji se takođe u javnoj i medijskoj sferi predstavlja kad dan bez *bilo kakve* političke dimenzije. Ako se i obeležava, Dan žena je ili skromniji nastavak Svetog Trifuna ili slavljenje tradicionalne uloge žene. U srpskoj javnosti je, prema tome, na početku XXI veka, Dan žena trivijalizovan, dok veza između obeležavanja Osmog marta i istorije ženske i feminističke borbe za politička i ekonomska prava uglavnom nije osvetljena, kao što se gubi iz vida politička simbolika tog dana u današnjem kontekstu.¹⁷

Iako u opštoj medijskoj slici izostaju tragovi feminističkih sadržaja koji pripadaju Osmom martu, što je njegovim mešanjem sa drugim deklarativno apolitičnim „praznicima“ postalo posebno olakšano, same feministkinje sprečavaju njihovo jednosmisleno preklapanje. Rečima Žarane Papić: „Osmi mart može biti trivijalizovanje problema položaja žene, što će se dogoditi onim ženama koje dobiju cvet i poziv na izlazak. Ovaj praznik može, takođe, biti upotrebljen od strane zvanične ideologije. Ali, sa druge strane, ovaj dan može biti koristan kao dan kada se govori o aktivnostima ženskih grupa, kada se svesno i konkretno govori o

¹⁵ Ivan Čolović, „Dan za mušku finoću (mitoanaliza jednog praznika)“, u Mit, tradicija, savremenost, Beograd: Delo, Nolit 1972, str. 895.

¹⁶ Jana Bačević, „Dan zaljubljenih kao Osmi mart tranzicione Srbije: analiza jednog (novog?) praznika“, Glasnik Etnografskog instituta SANU, LIV, Beograd, 2007 (1), str. 87.

¹⁷ Videti istraživanje Adriane Zaharijević i Katarine Lončarević „Razmišljanja o 8. martu“ u kojem feministkinje mlade generacije govore o značaju koji za njih ima obeležavanje Dana žena kao politički relevantnog datuma. Celokupan tekst je dostupan na <http://www.boell.rs/web/index-477.html>

problemu žena. Tada već dobijamo drugi smisao proslave Osmog marta, koji je međunarodni praznik, ne pripada ni državi ni nekoj ženskoj grupi.¹⁸

Posle pada režima Slobodana Miloševića, oktobra 2000. godine, Srbija započinje svoj politički povratak na evropsku političku scenu sa nadom u brzu demokratizaciju i „evropske integracije“, koje obuhvataju građane i građanke Srbije.¹⁹ Period od 2000. godine do danas predstavlja i period ekonomske i političke transformacije u kojem pored približavanja i usklađivanja sa standardima Evropske unije, dolazi i do privatizacije, koja za posledicu ima preko milion danas nezaposlenih građana Srbije, od čega više od polovine čine upravo građanke. Iako se često predstavlja kao da na sličan način pogađa i muškarce i žene, analize feminističkih ekonomistkinja i politikološkinja, kao i sindikalnih aktivistkinja, pokazuju da tranzicija nije rodno slepi proces i da je neophodno ukazivati na ekonomsko-politički položaj i probleme žena u društvima koja se transformišu iz socijalizma u kapitalizam.

Na simboličkom nivou, Osmi mart je upravo onaj dan kada se na feminističkim skupovima, demonstracijama i marševima najviše govori o ekonomskom položaju žena uopšte, a naročito o položaju i diskriminaciji radnica, i o kršenju ženskih i/ili ljudskih prava žena zaposlenih u industriji. Jedna od novina u obeležavanju Osmog marta u Srbiji posle 2000. godine, jeste ta da se pored tema prisutnih još od devedesetih, kao što su nasilje nad ženama, nasilje u porodici, solidarnost i povezanost sa ženama iznad svih državnih, etničkih i verskih granica i podela, pojavljuju kao važne i teme koje se tiču eksploatacije ženskog rada, neoliberalne ekonomije, diskriminacije žena prilikom zapošljavanja i na radnom mestu, i feminizacije siromaštva. Imajući to u vidu, ne čudi što Žene u crnom, zajedno sa Centrom za ženske studije i Društvom studentkinja i studenata filozofije FILONUS, organizuju u okviru obeležavanja Osmog marta 2003. godine Međunarodnu konferenciju pod nazivom „Globalizacija mira, solidarnosti i socijalne pravde“. U pozivu za učešće na konferenciji između ostalog stoji sledeće: „Globalizacija ima i svoju rodnu dimenziju: s jedne strane raste broj i uticaj globalnih ženskih mreža, a sa druge strane stvarnost pokazuje feminizaciju bede. Politika privatizacije u zemljama tranzicije najviše pogađa upravo žene.“²⁰

Ekonomski položaj, diskriminacija žena na radu, kao i pitanje klasne pripadnosti predstavljaju nove teme koje zaokupljaju feministički

¹⁸ „Kraj osmomartovskih karanfila“, intervju sa Žaranom Papić, nedeljna *Naša Borba*, 7-8.3.1998. Videti u prilogu.

¹⁹ Ta nada se pokazala preuranjenom, jer je Parlament Republike Srbije tek u martu 2009. godine usvojio Zakon o zabrani diskriminacije, dok se na Zakon o ravnopravnosti polova čekalo do decembra iste godine.

²⁰ Videti u prilogu poziv za Međunarodnu konferenciju „Globalizacija mira, solidarnosti i socijalne pravde“, objavljen u *ŽINEC: Ženski informativno edukativni centar Crne Gore*, bilten broj 6, mart 2003, str.19.

²¹ Videti u prilogu liflet *Žena u crnom* povodom Osmog marta, Međunarodnog dana žena 2011. godine.

pokret u Srbiji danas, tako da su na tradicionalnom Feminističkom maršu 8. marta 2011. godine, feministkinje različitih generacija, društvenog i ekonomskog statusa, izražavale podršku radnicama u Srbiji rečima koje su obeležile ovogodišnji skup: „Radnice niste same!“²¹ Na taj način je takoreći obrnut pun krug: od Dana žena koji su početkom XX veka proslavile rane srpske socijaldemokratkinje, preko Dana drug-ce žene koji je upravo u socijalističkoj tradiciji pretvoren u Dan majki, i Dana žene bez otadžbine koja se protivi ratu i otkriva nasilje nad ženama – ne podležući konzumerističkim naletima Valentinova, Dan žena 2011. godine u sebi sažima duh vremena svog proglašenja. Osmi mart je decidno osvešćen feministički dan kada se zahteva da solidarnost obuhvati sve žene.

Osmi mart, u Srbiji u XXI veku, predstavlja dan kada se najrazličitiji i na prvi pogled ponekad nesaglasni feministički zahtevi i interesi formulišu *zajedno* i na *jednom* mestu (na demonstracijama, marševima i političkim skupovima), pokazujući složenost samog feminističkog pokreta kome se ne može prići nikako drugačije nego kroz aktualni društveni i politički trenutak, dok se moto feminističkog aktivizma danas može možda najbolje predstaviti rečima Slavice Stojanović, koje su ujedno bile i moto osmomartovske kampanje 2011. godine: „... trčimo, radimo, mislimo, delimo...“²²

²² Videti informaciju povodom publikacije *Sto godina borbe za ženska prava Žena u crnom* na stranici:
http://www.zeneucrnom.org/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=19&Itemid=12

BIBLIOGRAFIJA

„8. mart – progovorimo naša iskustva“, SOS Bilten 5, novembar 1993, str. 36, i SOS Bilten 6-7, 1993, str. 26.

Ksenija Atanasijević „Konferencija Žena za mir i razoružanje“ (1931), u Ljiljana Vuletić (prir.), *Ksenija Atanasijević: etika feminizma*, Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, 2008, str. 71-77.

Ksenija Atanasijević „O uticaju žene na širenje pacifističke ideje“ (1931), u Ljiljana Vuletić (prir.), *Ksenija Atanasijević: etika feminizma*, Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, 2008, str. 78-80.

Spasenija Cana Babović, „Osmi mart: 1947. godine“, Beograd: Glavni odbor AFŽ-a Srbije, 1947.

Jana Bačević, „Dan zaljubljenih kao Osmi mart tranzicione Srbije: analiza jednog (novog?) praznika“, Glasnik Etnografskog instituta SANU, LIV, Beograd 2007 (1), str. 77-89

Neda Božinović, *Žensko pitanje u Srbiji u XIX i XX veku*, Beograd: Žene u crnom i Feministička 94, 1996.

Ivan Čolović, „Dan za mušku finoću (mitoanaliza jednog praznika)“, u Mit, tradicija, savremenost, Beograd: Delo, Nolit, 1972, str. 891-896.

„Feminokultura: iz istorije 8. marta“, u Ž-newsletter, broj 4-5, Beograd: Žene na delu i AŽIN-INDOK, 2003, str. 19.

Tema Kaplan, „O socijalističkom poreklu Međunarodnog dana žena“, prev. Dušica Popadić, *Feminističke sveske* 1, 1994, str. 2-4.

Alexandra Kollontai, „Women's Day“ Pravda, No. 40 (244), 17 February 1913, <http://www.marxists.org/archive/kollonta/1913/womens-day.htm>

Miroslava Malešević, „Osmi mart – od utopije do demagogije“, Glasnik Etnografskog instituta SANU, XXXVI-XXXVII, Beograd 1988, str. 53-80.

Ivana Pantelić, *Partizanke kao građanke*, Beograd: Institut za savremenu istoriju i Evoluta, 2011.

Marija Perković, „Još jedan Osmi mart“, u Adriana Zaharijević (prir.) Neko je rekao feminizam?, Beograd: Heinrich Boell Stiftung, 2008, str. 50-56.

Jara Ribnikar, „Osmi mart osamdeset i šeste“, Koraci, god. 41, knj. 82, br.3/4, str. 132-135.

Marijana Stojčić, „Proleter i svih zemalja – ko vam pere čarape? Feministički pokret u Jugoslaviji 1978-1989“, u Đorđe Tomić i Petar Atanaković (ur), *Društvo u pokretu*, Novi Sad: Cenzura, 2009, str. 114-118.

Adriana Zaharijević, „Šta to beše Osmi mart? (čitanje datuma kroz čitanje zabrane)“, Beton, br. 41, 18. mart 2008, <http://www.elektrobeton.net/strafsta2008.html#41>

Adriana Zaharijević i Katarina Lončarević, „Kratki istorijski pregled važnih datuma za feminizam u Srbiji i svetu“, Neko je rekao feminizam?, Beograd: Heinrich Boell Stiftung, 2008, str. 425-441.

Adriana Zaharijević i Katarina Lončarević „Razmišljanja o 8. martu“, Beograd 2011, <http://www.boell.rs/web/index-477.html>

Lidija Vasiljević, „Dan kada privatno postaje javno“ - analiza praćenja 8. marta kroz dnevnu štampu u periodu 1998-2007. godine, ŽINDOK, Beograd 2007.

Adriana Zaharijević & Katarina Lončarević

March 8th: History of a ‘Holiday’

(Summary)

In this essay, the authors analyze the history of ‘celebration’ of Women’s Day in former Yugoslavia and Serbia from feminist perspective. Starting from the fact that in all six countries that existed on the territory of Serbia there were women who emphasized the importance of that day, the essay analyzes feminist appropriations of International Women’s Day from the very beginnings of the feminist movement in Serbia until its current forms emphasizing its differences from allegedly similar and ‘apolitical’ holidays such as Mother’s Day or Saint Valentine’s Day. The authors also point to differences in feminist claims and demands during 1990s and 2000s, which are the result not only of different political and economical circumstances, but also of the fact that the movement developed during the 1990s as resistance against the war in former Yugoslavia. History of ‘celebration’ of Women’s Day in Serbia shows that it can be argued that March 8th is fully recognized and acknowledged feminist day, when feminists claim solidarity of and between all women regardless of class, ethnic, sexual or race differences.

Prilog

- Dokumentacioni materijali -

O SOCIJALISTIČKOM POREKLU MEĐUNARODNOG DANA ŽENA

Jedan od načina na koji su krajem devetnaestog veka socijalisti i anarhisti pokušali da ustanove svetovne tradicije, je bio kroz praznike. Čak i u Španiji, levitari su održavali festivale 14. jula, na Dan pada Bastilje u Francuskoj, jer je to, do Ruske revolucije, bio najrevolucionarniji datum u kalendaru Evrope. Socijalisti su izabrali taj datum da se 1889. sastanu u Parizu, i organizuju Drugu internacionalu, skupštinu socijalističkih partija, sindikata i političkih klubova. Često se datum praznika menjao, kao što je slučaj sa komemoracijom Pariske komune, koja je održavana jedan od dana između 18. i 28. marta. Konačno, bilo je to otkrivanje osećanja zajedništva, pre nego datum koji je zaista nešto značio.

Prvi Međunarodni dan žene je bio 23. februara 1909. u SAD. Kao 11. maj, na čiju istoriju podseća, Dan žene je započeo kao način okupljanja zajednice oko grupe zajedničkih ciljeva. Oba praznika su se prvi put odigrala u nedelju, da ljudi ne bi izostali s posla. Oba praznika su se fiksirala za određen datum, kao demonstracije povezane sa istorijskim događajima.

Jednim neobičnim razvojem, 50-ih godina ovoga veka, lažna priča je izblila na površinu. Navodno, brutalno ugušen štrajk tekstilnih radnica 8. marta 1857. u Njujorku, doveo je do okupljanja u znak obeležavanja pedesetogodišnjice ovog događaja. Još nije izgledalo da će se uopšte održati, a mnogi Evropljani su 8. mart 1907. već proglasili Međunarodnim Danom žene. Neke francuske feministkinje su na ovaj mit gledale kao na poglavlje u dugotrajnom konfliktu između feministkinja i komunisti: da li žene imaju još neka prava, osim onih koja imaju kao radnice.

Svarena istorija Međunarodnog Dana žena ne može biti odvojena od političkog života Klare Cetkin. Ona je bila učesnica skupa na Dan pada Bastilje, u Parizu 1889, kada je stvorena Druga internacionala. U to vreme, skupštinski levitari su se složili da zahtevi prvomajskih demonstracija budu osmačasovno radno vreme i ograničen rad žena i deca, načela koje je Cetkinova promovisala. Kao urednik ženskog časopisa nemačke socijaldemokratske partije "Jednakost", između 1890. i 1915, promovisala je interese žena koje pripadaju radničkoj klasi. Iako je Cetkinova bila žestoka protivnica feministkinja unutar i van svoje partije, ona je pokušala da upozna socijaliste sa priklama radnica. Posle rata, postala je komunistkinja i prenela Međunarodni Dan žene u Treću internacionalu 1922. Od tada, Međunarodni dan žena (plural nakon 1945.) postao je komunistički praznik. Od kasnih 60-ih, feministkinje su proslavu oživele i ulile joj novo značenje.

Mnogo socijalistkinja u Evropi i Americi je učvrstilo svoju privrženost internacionalizmu u godinama pre I svetskog rata. 17. avgusta 1902. - neposredno pred kongres Druge internacionale u Štutgartu, Nemačka - okupile su se žene koje je povezivao socijalizam. Pod vođstvom Klare Cetkin i Luize Cig, ove socijalistkinje su se zalagale za jednakost u svim aspektima života i, da bi dale publicitet svojim ciljevima, organizovale demonstracije.

Podjednako u SAD i Evropi, socijalisti su u bici za biračko pravo zauzimali drugo mesto u odnosu na pobornice ženskog prava glasa, zato što su ženska politička prava podređivali boljem ekonomskom statusu muškog dela radničke klase. Široim sveta, levitari su pridružili ženske glasove konzervativcima, a ni Amerikanci nisu bili izuzetak. Ipak, žene u Drugoj internacionali su, u kampanji za pravo glasa pre I svetskog rata, konačno dobile podršku svojih prijatelja. 1908. socijalistička partija SAD je formirala ženski nacionalni komitet u kampanji za žensko pravo glasa, i od njih tražila da organizuju demonstracije. Željan da počne sa radom, Treći ogranak socijaldemokratskog ženskog udruženja iz Njujorka je održao 8. marta 1908. masovni skup o ženskom pravu glasa.

feminističke sveske 1/1994.

„O socijalističkom poreklu Međunarodnog dana žena“, prev. Dušica Popadić, *Feminističke sveske 1, 1994: 2-4;*

Američki socijalisti su proglasili poslednju nedelju u februaru za Nacionalni Dan žene. U Njujorku je 23. februara 1909. glavno okupljanje bilo na 34. i 3. aveniji. Dve hiljade ljudi je čulo Leonoru O'Reilly i ostale, koje su objašnjavale principe jednakosti prava i zahtevale za pravo glasa za žene. Na sastanku Radničkog liceja u Bruklinu, svi su ushićeno pevali. Charlotte Perkins Gilman se, zajedno sa sekretarom hršćanskog socijalističkog udruženja, obratila skupu Pariskoj crkve, Bruklin. Tačno je da je dužnost žene koncentrisana na kuću i materinstvo", kaže Gilman, ali "kuća označava čitavu Zemlju i ne treba da se ograničava na tri ili četiri sobe ili grad ili državu."

Skup u Njujorku naredne godine je bio 27. februara 1910. i otvoren je u Karnegi Holu. Publika je pevala Marseljezu a zatim su Rose Schneiderman, Charlotte Perkins Gilman i Mella I. Stern objasnile kako su 1907. nemačke socijalistkinje vodile kampanju u Štutgartu, pozivajući se na ekonomsku jednakost žena i biračko pravo.

Američki socijalisti su počeli da obeležavaju Međunarodni Dan žene proslavom Nacionalnog Dana žene 1909, dok su ih Evropljani u tome sledili od 1911. Sličan model se razvio u vezi sa 1. majem koji su Vitezovi rado uveli 1866, ali koji Evropljani nisu usvojili sve do 1890. Međunarodnom skupu socijalistkinja koji je prethodio generalnom kongresu Druge internacionale u Kopenhagenu, avgusta 1910, Luiza Cig je predložila obeležavanje Međunarodnog Dana žene naredne godine, a Klara Cetkin je podržala zahtev, ali nikad nisu tačno utvrdile datum.

18. marta 1911, po prvi put je obeležen Međunarodni Dan žene u Evropi, na dan četrnaestogodišnjice Pariske komune da bi potreba za ženskim pravima i pravom glasa dobila na publicitetu. Međutim, Amerikanci su nastavili da se okupljaju poslednje nedelje u februaru.

U jednom od relikh naloza solidarnosti, socijalistkinje su predložile pobornicama ženskog prava glasa da 23. februara 1911. u Bostonu zajedno marširaju na lokalnu vladu povodom diskusije na temu ženskog prava glasa. Žene su organizovale okupljanje na otvorenom i miting u Ford Holu. Nakon okupljanja na Park skveru, stigle su do prostorije koja je bila predviđena za diskusiju, da bi tu shvatile da je promad da ih sve primi. Sve žene, obučene u belo, inspirisane britanskim pobornicama za ženska prava glasa, nosile su različite barjake zavisno od svojih političkih uverenja, ali su socijalistkinje brojno nadmašile pobornice ženskog prava glasa. Novinarica ženskog žurnala (službeni glasnik Nacionalnog američkog ženskog udruženja za žensko pravo glasa) pribojavala se da "se čini da su socijalistkinje jedine koje imaju dovoljno žara da utešuju u paradi za ovu stvar."

U Njujorku, miting za Međunarodni Dan žene 1911. je održan 25. februara, u subotu uveče, u Karnegi Holu. Osnovni ton u govoru koji je održala Bertha Fraser, hvalio je nesposobnost žena da se bore u ratu kao pozitivnu osobinu. "Još jedan argument protiv žena je to što ne mogu biti vojnici. I još više, kad dobiju glasačke listiće, iskoristiće ih da onemoguće rat."

U Beču, na prvoj evropskoj proslavi Međunarodnog Dana žene, 18. marta 1911, žene su marširale Ring ulicom, noseći barjake, uključujući i crvene zastave, u spomen na mučenike Pariske komune. Žene su u ovom građanskom centru stale ispred pijace cveča, i demonstrirale u korist ženskog prava glasa. Široim Austro-Ugarskog carstva, održano je tri stotine ženskih demonstracija. Na taj dan 1911, delegati socijalista u parlamentu Austrije su se po prvi put otvoreno borili za žensku jednakost i pravo glasa, nose odustajući, a protiv dugovečnog otpora socijalista prema ženskom pravu glasa. Ali baš kad su neki socijalisti počeli da daju podršku biračkom pravu žena, rat je onemogućio sve socijalne reforme narednih pet godina.

Tokom prve zime i proleća I svetskog rata 1915, žene su otpočele sa akcijom. One su proklamovale svoja prava supruga i majki, ili domaćica, u javnosti kao i u ličnim sterima, prava da posreduju tamo gde se

„O socijalističkom poreklu Međunarodnog dana žena“, prev. Dušica Popadić, *Feminističke* sveske 1, 1994: 2-4;

uobičajeni politički lideri čine nekompetentnima. Međunarodni Dan žena je obezbedio takvu mogućnost u Njujorku, bilo je mnogo predavača, kao ona u Bronksu, gde je Bernard diplomirala 1907, i govorila redovni profesor ekonomije Juliet Stuart Poynti. Socijalistkinja Marian Craig Wentworth je napisala komad u kojem su žene odbijale da raduju sve dok ne budu primiljene pred ratni savet. Fotografija izišla u "New York Call" pokazivala je majku i deca i ratni prizor u pozadini. Naslov je bio pitanje: da li bi žene glasale za to, kad bi imale pravo glasa.

U Bernu, Švajcarska, Klara Calkin je okupila socijalistkinje iz neutralnih i ratom zahvaćenih zemalja da demonstriraju protiv rata. Za one koje su protestovale, a politički iz ratom zahvaćenih nacija, ovo je bilo označeno kao izdaja svojih zemalja i partija. Žene koje su marširale 7. marta 1915. nisu podržavale svoje zemlje na Istoku ili na Zapadu. One su tražile "ponovno konstituisanje Druge internacionale", koja je doživela slom pod bremenom nacionalizma 1914, ali nisu zahtevale osnivanje nove, Treće internacionale, kao što su to ruski boljševici u izgnanstvu u Švajcarskoj, tražili od njih. Boljševici su im povodom organizovali još jedan skup početkom septembra 1915. (nedaleko od Berna, Zimmerwald) gde je stvoren zatečajak Treće internacionale.

Socijalistkinje iz Berna su donеле natrag manifest koji su tajno rasturala u svojim zemljama. Obratio se ženama koje su pripadale proletarijatu, i pitao "Gde su vaši sinovi?" To je objavljivalo "da ratom radnice nemaju šta da dobiju. Imaju samo sve da izgube, sve, sve što im je drago." To je podstaklo žene da preduzmu akciju, da se izbere za mir.

Kad se francuska socijalistkinja Louise Samoneau vratila iz zatvora po izdržavanju dvomesečne kazne zbog rasturanja manifesta u Francuskoj, saznala je da je njen nećak koga je najviše volela, levitar, poginuo u ratu. Ona je uvek na tugu odgovarala akcijama, i napisala pamflet u znak žalosti za njim, da "16 meseci ranije, mi, majke, supruge, saetice onih koji su otišli... uprkos svojoj žalosti sačuvala smo nadu da će se bite koje nam je toliko drago, vratiti zdravo i sposobno. Nijedna od nas nije mogla znati da se mladi snažni čovek koga je ispratila do stanice, neće vratiti. Od tada, ovaj koliko žena je u žalosti..."

Rat se nastavio uprkos svim naporima žena, ali i socijalističke proslave Međunarodnog Dana žena. Socijalistkinje su u Njujorku aplaudirale Savezu za borbu protiv visokih cena, koji je primoravao gradske funkcionere da uspostave kontrolu cena. One su obeležavale Međunarodni Dan žena krajem februara, time što su tražile podršku za ženska prava da ishrane svoje porodice.

Rat je prouzrokovao daleko veću oskudicu među zahvaćenima u Evropi. U Italiji, cena brašna se povećala za 88%, vina za 144%, i krompira za 131% (podaci iz 1917. u odnosu na 1910.). 23. februara 1917. na Međunarodni Dan žena, socijalistkinje iz Turbina, Italije, islele su plakate koji su se obratili ženama bliskim radničkoj klasi. Plakati su govorili "Zar u ovom ratu nije bilo dovoljno patinji? Sada je hrana, neophodna našoj deci, počela da nestaje. Vreme je da nešto učinimo u ime čovečanstva koje pati. Neš vapaj glasi "dale oružje!" Mi smo deo iste porodice. Mi želimo mir. Moramo pokazati da žene mogu da zaštite one koje zavise od njih..."

Prvi pu objavljeno u *Feminist Studies* '85.

Prevela Dušica Popadić

feminističke sveske 1/1994.

4

LETAK

SOS TELEFON ZA ŽENE I DECU ŽRTVE NASILJA

- Počinje sa radom 8. marta 1990. godine, broj telefona je 322-226, radno vreme od 18-22 časa

- organizuje ga Feministička grupa "Žene i društvo" u saradnji sa Domom omladine

- namenjen je ženama i deci koji trpe bilo koji oblik nasilja: fizičko (od šamara do najtežih povreda), seksualno (silovanje u braku i van braka), psihičko i verbalno, nasilje koje žene doživljavaju na poslu primoravanjem na seksualne odnose i druge vrste ucenjivanja - ekonomsko, alimentacijom, decom...

- rad telefonske službe sa ženama i decom koji se javljaju obuhvata tri vrste delovanja:

- *solidarna podrška*, potpuno poverenje u iskaz, uverenje da žena i deca nisu krivi za nasilje koje trpe

- *informisanje* o pitanjima razvoda, socijalne pomoći, pravnih propisa i rada medicinskih, socijalnih i pravnih službi u gradu kojima mogu da se obrate za pomoć

- *konkretna pomoć* u vidu privremenog smeštaja u postojeća prihvatilišta u gradu

- *rad telefonske službe sa drugim institucijama* uključuje permanentnu saradnju sa ustanovama kojih se problem nasilja tiče: Centri za socijalni rad, Gradski zavod za istraživanje socijalnih problema, Gradski SUP, medicinske ustanove, prihvatilišta, službe pravne pomoći, Crveni krst i dr.

- *rad na telefonu je volonterski*, što znači da sve žene, bez obzira na stručnost, godine, status, političko opredeljenje i životni stil mogu da rade na telefonu poštu prođu instruktažu

- *instruktažu* organizuje Feministička grupa "Žene i društvo" i na njoj se obrađuju osnovni principi feminističkog pristupa nasilju, zatim veština vođenja telefonskog razgovora i mogućnost za pomoć ženama i deci u okviru socijalne zaštite i krivičnog zakona

- *akciju* SOS telefona su podržale i obećale konkretnu finansijsku pomoć Skupština grada, Gradski sindikat i Gradska konferencija za društvenu aktivnost žena

- *finansijska pomoć* za SOS telefon može da se uplati na žiro račun Doma omladine 60806-603-8290 sa naznakom za Feminističku grupu i SOS telefon.

FEMINISTIČKA GRUPA "ŽENE I DRUŠTVO"
Maršala Tita 46, Beograd
sredom od 19 časova

● Feminokultura

IZ ISTORIJE 8. MARTA

Nastao u vreme velikih društvenih previranja i kriza, Međunarodni dan žena nasledio je tradiciju protesta i političkog aktivizma. Na samom početku 20. veka sve više žena iz zemalja u industrijskom razvoju počinjalo je da radi za platu, uglavnom u tekstilnoj industriji i po domaćinstvima, pod vrlo lošim uslovima.

Širom Evrope i Amerike i, u manjoj meri, Australije, žene iz svih društvenih slojeva počele su da vode kampanju za pravo glasa. Postojalo je mnogo različitih stavova u vezi sa time – zašto je to pravo važno i kako ga dobiti.

Pojedini socijalisti su videli zahtev za žensko pravo glasa kao nepotrebnost, u delu unutar radničkog pokreta, dok su drugi, poput Klare Cetkin i Aleksandre Kolontaj, uspeli da se izbere da ono bude prihvaćeno kao nužan deo socijalističkog programa. Bilo je socijalista koji su tvrdili da je važnije ukinuti pravo svojine kao uslov za pravo glasa nego voditi kampanju za žensko pravo glasa.

Unutar engleskog sifražetskog pokreta bilo je sukoba u vezi sa načinom njegovog vođenja. Silvija Penkharst je, nasuprot slavnoj majci i sestri, tvrdila da naglasak treba da bude na povezivanju sa velikim brojem žena i njihovom uključivanju, što je značilo i preuzimanje brige u vezi sa eksploatacijom ženskog radničkog klasom. Ona je takođe tvrdila da sifražetski pokret treba da se poveže sa svim ostalim potlačenim grupama. U SAD su 1903. godine žene iz sindikata i zaposlene žene liberalne orijentacije osnovale žensku sindikalnu ligu. Cilj Lige je bilo pružanje pomoći ženama da se organizuju na tržištu rada i radi sopstvene političke

i ekonomske dobrobiti. To su bila teška vremena za mnoge žene koje su radile u užasnim uslovima i živele u siromaštvu a često i u uslovima porodičnog nasilja.

Poslednje nedelje u februaru 1908. godine socijalistkinje u SAD inicirale su proslavu prvog Dana žena. Tada su održane velike demonstracije kojima su se, pored prava glasa, zahtevala i politička i ekonomska prava žena. Na Dan žena naredne godine, u demonstracijama na Menhetnu učestvovalo je 2.000 žena. Te, 1909. godine, u tekstilnoj industriji organizovan je generalni štrajk u kome je učestvovalo 20-30.000 radnica. Štrajk je trajao 13 hladnih, zimskih nedelja, a zahtevi su se odnosili na bolje plate i radne uslove. Ženska sindikalna liga obezbedila je novac za kauciju za uhapšene štrajkače i velike sume novca za štrajkački fond. Sledeće, 1910. godine organizovanje Dana žena preuzele su američke socijalistkinje i feministkinje.

Njihove predstavnice su učestvovala i na drugoj Međunarodnoj konferenciji socijalistkinja u Kopenhagenu, na kojoj je Klara Cetkin predložila određivanje jednog dana u godini – kada bi žene podsećale na potrebu za realizovanjem svojih prava.

Na konferenciji na kojoj je učestvovalo više od 100 žena iz 17 zemalja, predstavnica sindikata, socijalističkih partija, klubova radnica, uključujući i prve tri žene izabrane u finski parlament, pozdravljen je predlog Klare Cetkin.

Osmi mart kao Međunarodni Dan žena prvi put je proslavljen 1911. godine u Nemačkoj, Danskoj, Austriji i Švajcarskoj, a u Rusiji 1913. godine. U Srbiji su socijaldemokratkinje u organu Jedinakost obeležile 8. mart već 1911, a prva proslava održana je u Beogradu, u Narodnom domu 1914. godine.

(Prilagođeno sa www.isis.aust.com/iwd)

(20) ...

Feminokultura

“Feminokultura: iz istorije 8. marta”, u Ž-newsletter, broj 4-5, Beograd: Žene na delu i AŽIN-INDOK, 2003,

Beogradski ženski lobi

Paralelni ženski parlament

Beogradski ženski lobi predlaže da se organizuje PARALELNI ŽENSKI PARLAMENT koji bi bio oblik vaninstitucionalnog opozicionog pritiska na institucije vlasti, pre svega na Skupštinu Republike Srbije, radi promocije ženskih zahteva.

U prvu višestranačku Skupštinu Republike Srbije izabrane su samo četiri žene ili 1,6%. Sa tako malim brojem žena, pritom sve izabrane žene pripadaju samo SPS, nije moguće organizovati ženski parlamentarni lobi, koji inače deluje u Evropskom parlamentu, u Skupštini Slovenije i u nizu parlamenata zemalja Zapada. S obzirom da će jedan od prvih poslova novog skupštinskog saziva biti uskladjivanje zakona sa novim Ustavom Republike Srbije, važno je da se o ovim zakonima raspravlja i sa ženskog stanovišta. Ostaje da, kad nisu u parlamentu, žene progovore u paralelnom ženskom parlamentu.

U Paralelni ženski parlament Beogradski ženski lobi bi pozvao žene predstavnice svih stranaka, partija i pokreta koje su spremne da sa stanovišta žena raspravljaju sva pitanja koja su u nadležnosti parlamenta i o njima zauzimaju stavove.

Nakon inicijativnog sastanka, načimili bismo pravila po kojima bi zasiedao Paralelni ženski parlament. Pozivamo vas da dođete na redovni sastanak Beogradskog ženskog lobija u subotu, 11. januara 1991. godine, Studentski kulturni centar, Maršala Tita 48, sala na I spratu, u 13 časova.

8. MART - PROGОВORIMO NAŠA ISKUSTVA

Više od 400 žena koje su 1964. štrajkovale zbog nepodnošljivih uslova u fabrici u Čikagu, bile su ubijene. Tim povodom je na Medjunarodnoj konferenciji žena u Kopenhagenu 1910. odlučeno da 8. mart bude Medjunarodni dan žena, dan solidarnosti između žena i obelodanjivanja položaja žena u javnom i privatnom životu.

Od prošlog do ovog 8. marta u Beogradu je bilo više ženskih inicijativa nego ikad u zadnjih tridesetak godina: Feministička grupa organizovala je Treći jugoslovenski feministički skup, samoinicijativama žena osnovana je Ženska stranka i Ženski lobi. Novim partijama predat je Minimalni ženski program, novoj Skupštini zahtev za Ministarstvo za žene, Saveznoj vladi zahtev za poštovanje konvencija Ujedinjenih nacija protiv svih oblika diskriminacije žena. Za godinu dana beogradski SOS telefon primio je više od 1200 poziva. Ovog 8. marta prvi put zasieda Ženski parlament.

Sve ove akcije i mnoge druge javne manifestacije, tribine, istraživanja samo sve više pokazuju da je položaj žena mnogo dramatičniji nego što se pretpostavljalo.

36

Ideologija o jednakosti polova zadnjih četrdeset godina maskirala je istinsku svakodnevnicu žena.

- U najvišim organima vlasti gde se odlučuje, muškarci govore u naše ime. Samo 1,6% poslanica čini Skupštinu Srbije trenutno najmuškijim parlamentom u Evropi.

- U mnogim granama industrije žene dobijaju nižu platu od muškaraca. U tekstilnim fabrikama ta razlika ide i do jedne četvrtine.

- Na beogradskom birou rada zabeleženo je 75% žena. Od ukupnog broja zaposlenih, samo 37,6% su žene. U trenutnom procesu otpuštanja radne snage, radnice su prve na spisku.

- Ekonomsko osiromašenje u republici pre svega se slama preko života žena. One će, da bi održavale blagostanje bližnjih, morati još više da razvijaju umeće štednje, još više da unose emotivnih toplina u druge, a sve manje da imaju mogućnosti da razvijaju sebe i svoje potrebe.

- SOS je obelodanio dramatičnu istinu o muškom nasilju nad ženama. SOS telefon beleži da muškarci tuku/muče/nepastuju/prete ubistvom/emotivno i seksualno uceruju žene samo zato što su žene, bez neposrednog uzroka.

Pretpostavlja se da je u Beogradu svakih 15 minuta jedna žena pretučena, svakih 30 minuta jedna žena silovana.

- Žene marginalnih socijalnih slojeva i nacionalnosti i dalje nemaju šansu da kažu o počinjavanju koje one trpe. O Romkinjama i Albankama se ne čuje ni jedna jedina reč ni jedan dan u godini.

- U zabavištima i školama devojkicama se lomi snaga zahtevajući od njih da budu smerne, poslušne, ljupke i uslužne.

DEVOJČICE, DRUGARICE, MAJKE, BAKE, SVE ŠTO NISTE NIKADA REKLI O SVOM ŽIVOTU - POČNITE DA GOVORITE

37

SPISAK ODRŽANIH TRIBINA

ŽENA I DRUŠTVO 1981-1991
 ŽINDOK
 Br. D-03/1991
 ARHIVA

1981 SKC

1. Društveni položaj žene u Jugoslaviji	13.5
2. Žene su ženstvene /Muskarci su pravi	26.5
3. Patrijahat u nama i oko nas	21.5
4. Kako vaspitanje sprečava komunikaciju između muškaraca i žena	11.6
5. Stavovi prema braku u našoj prošlosti i danas	18.6

1982 SKC

1. Prikaz knjige Erike Jong	7.1g
2. Žena i filozofija	4.2
3. Jezik i pol	11.2
4. Psiholoski aspekti u odnosu na pol	18.2
5. Kako škola utiče na humanizaciju odnosa polova	3.3
6. Izbor igračaka i uloga pola	11.3
7. Neke osobine braka u našoj zemlji	25.3
8. Seksualnost 1	1.4
9. Seksualnost 2	8.4
10. Seksualnost 3	15.4
11. Seksualnost 4	22.4
12. Biti debela/Sta je to?	13.5
13. Seksualni život debelih	20.5
14. Žene i levica	27.5
15. Mit materinstva	27.10
16. Poreklo i značenje Patrijahata	3.11
17. Žena na ulici	17.11
18. Novi izvori konflikata između mladića i devojaka	8.12
19. Polni stereotipi i mentalno zdravlje	15.12

1983 SKC

1. Knjiga smeha i zaborava /Milan Kundera ženski likovi	18.2
2. Žene rediteljke u Nemačkoj/filmovi	8.9.10.3.1983
3. Natalitet/Kampanja ili potreba	31.3
4. Muškarac i radjanje	5.4
5. Da li je svest važna	12.4
6. Autoritet u porodici	25.4
7. Žena i psihoanaliza	1.8.6.1983
8. Psihijatrija i društvo/medjunarodni skup 1/7.12.1983	
9. Biti žena sta to znaci? žene pisci	20.12
10. Ma sta ona hoce? film	
11. Simon de Bovoar film	22.12
12. Samouvereno neznanje o kontracepciji	26.12
13. Prostitucija	28.12

1984 SKC

1. Flora Tristan	1.2
2. Između muškarca i žene-androgenost	8.2
3. Mogućnosti feminizma u samoupravljanju	13.2
4. Svest žene svet muškarca-prikas kn.	22.2
5. Kontrakultura	27.2
6. Patrijahat i birokr. socijalizam	7.3
7. Virdsinija Vulf	30.3
8. Zasto film i feminizam	8.6
9. ONA I ONA ON I ON	21.11

1985 SKC

1. Žene i stvaralastvo	22.10
2. Nepodnosljiva lakoca postojanja-sen. likovi	7.6
3. Pretucene žene-nasilje koje opravdavamo	8.6

1986 SKC

4. Slike o ženi-filmovi sa fest. žensk. filma	26.2
5. (ISTO)	27.2
6. Medicina kao instrument soc. kontrole	18.3
7. Sta nam znace abortusi	26.3
8. Volim te - hranim te !	2.4
9. Društvena nejednakost pri zaposljavanju	9.4
10. Ženska iskustva iz psihijatrijskih bolnica	18.4
11. Pravo na razlicitost	20.5

1987 SKC

1. Solidarnost među ženama	8.3
2. Ženska knjizevnost-Druge pismo	27.3
3. Zemlja bez jezika-lezbejska knjizevnost	6.5
4. Nestvarnost-Istorija žena	20.5
5. Žene u Rock muzici	27.5
6. Žene i Budizam	17.6
7. Komunikologija i Patrijahat	24.6
8. Polna nejednakost-Društvena nejednakost	14.10
9. Stvaranje ženske mreže u Jugoslaviji	24.12

1988 SKC

1. Nezaposlenost	6.1
2. Urbanizacija i proces promena Albanke na Kosovu	24.2
3. Žene protiv nasilja nad ženama	8.3
4. Žena srtva	23.3
5. Dona-film(Istorija feministickog pokreta Italije)	16.6
6. Ženski pokret u SAD	26.9
7. Antologija bosansko-hercegovačke poezije	23.11

1989 SKC

1. Ka SOS telefonu	15.2
2. (ISTO)	22.2
3. Žene i SIDA	29.3
4. Sta je to organizovana ženska pomoc	5.6
5. Sociologija i feminizam	14.6
6. Sta feminizam nudi muškarcima	8.11
7. Sta feminizam nudi ženama	22.11
8. Žene u Francuskoj Revoluciji	28.6

1990 SKC

1. Jugoslovenske žene u emigraciji i posle toga..	5.1
2. Žene u pokretima utopiskog socijalizma	28.2
3. Instruktaža volonterki za rad na SOS telefonu	7, 14, 21, 2
4. III JUGOSLOVENSKI FEMINISTICKI SKUP	od 30.3 do 1.4
5. Komunikoloski aspekt ženskih studija	28.4
6. Žene zrtve kriminaliteta-razgovor o knjizi	9.5
7. Osnivanje Ženskog Lobija Beograda	29.5
8. Paket novih zakonskih mera za žene-	
Dali smo samo supruge i majke?	6.6
9. Usvajanje peticije protiv Rezolucije o populacionoj politici	21.6
10. Jezik, pol i moc	24.10
11. Pitamo pl. stranke: <Da li ce žene glasati za vas?>	1.11
12. Samostalne u Ekonomskom sistemu?	13.11
13. Žene i zdravlje-razgovor o medjunarodnom skupu	5.12
14. Feministicka gledista i casopis >Gledista br.1-2,1990<	27.12

1991 DOM ONLADINE

SOS TELEFON POCEO SA RADOM 8.3.1990 na DAN ŽENA !

Spisak održanih tribina
 „Žena i društvo“ 1981-
 1991, iz arhive Žindoka,
 br. D-03/1991.

**PROGLAS
CENTRA ZA ŽENSKÉ STUDIJE
POVODOM OSMOG MARTA**

Nije iznenađujuće da naš jezik i izbor reči odražava društvenu "nevidljivost" žena jer je centar našeg kulturnog univerzuma muškarac. Gde su žene? Pitale smo se to dok smo učile istoriju, tražile identifikaciju sa književnim likovima, proučavale slikarstvo, tumačile fenomene socijalnih devijacija, otkrivale politiku. Shvatile smo da se neshvatljive praznine mogu i moraju popuniti proučavanjem žena na poseban način, odvojeno od muškaraca. Tako su stvorene ženske studije ali su tako počele i da se stvaraju posebne sociologije ili kriminologije ili psihologije žena, jer žene mogu da budu učinjene "vidljivim" u nauci samo onda kada su svi napori usmereni ka postizanju pravog razumevanja istinskog sveta i autentičkih interesa žena.

Cilj međutim nije samo da se učini vidljivim nevidljivo, da se prekine ćutanje, da žene uspostave svoja prava u nauci, da osete snagu sopstvenih sposobnosti i kreativnih snaga i ponos zbog njih. Potrebno je da se nađu alternativni modeli konceptualizacije društvenog sveta tako da interesi, stavovi i specifičnosti žena budu prisutni, poznati i priznati umesto dosadašnje prakse u kojoj su uglavnom supsumirani ili ignorisani, ili čak direktno ugrožavani. "Cena" koja u početku mora da bude plaćena je nevolja koja se zove "geto" efekat, tj. ženske studije su na svojim počecima odvojene od glavnog toka društvenih nauka, nešto što kao "ženski posao" može da ima niži status i dobije malu ili nikakvu pomoć od postojeće muško-dominantne naučne zajednice. Ali nama nije cilj da ostavimo utisak i da impresioniramo, da promovišemo sebe i svoje radove, već da artikulišući sebe ostvarimo komunikaciju između sebe.

Ne želimo sudbinu kao "nišu", ekskluzivno žensko pismo Kineskinja, hiljadu godina staro a danas zaboravljeno pre svega od žena čiju je komunikaciju i emotivnu uzajamnost trebalo da omogućava. Naši tragovi ne smeju da ostanu lepeze i smotuljci svile ispisane tajanstvenim znacima u dubinama muzejskih vitrina. Cilj su nam promene postignute ne samo u ideologiji i nauci, već i u svakodnevnoj kulturnoj, porodičnoj, zakonskoj, komunikacionoj praksi gde žena ne sme biti više tretirana kao "nebitna". U nameri da se to postigne potrebne su suštinske promene pre svega naših, ženskih svesti a jedan od puteva su studije žena, o ženama, za žene. To pre svega znači u interesu žena a prvi naš ženski interes je mir. Naša veza sa stvarnošću i vremenom u kome živimo je naša osuda rata, nacionalne netrpeljivosti, ratnog i opšteg nasilja, kulturne izolacije, porasta materijalne i duhovne bede, čega su najveće žrtve žene.

BEOGRADSKE FEMINISTKINJE 1992.

RAZDVAJANJE, KRIVICA I KRIZA IDENTITETA

Smišljajući šta da pišemo o feminističkim aktivnostima i našim životima u poslednjih par godina - nas tri smo tu u kući obuzete najgorom činjenicom iz života, ratom. Dva miliona ljudi je već razmešteno iz svojih domova; hiljade povređenih; hiljade mrtvih. Nekoliko miliona nema hrane, grejanje, niti dovoljno nade koja bi ih održavala. Sveone smo da mnogi građani i građanke oko nas ne žele da znaju da će zima ubiti još nekoliko hiljada ljudi; da će ratnici i drugi muškarci silovati još hiljade žena; da je silovanje pre svega pitanje narušavanja ženskih prava. Jedna od nas je nervozna i šetka se gore dole, druga nemože više ni da čuje "s", "r", "b" na jednom mestu, a da je to ne razbesni - došlo je krajnje vreme da žene izađu na ulice i počnu da vrište.

razdvajanje

Kada je rat počeo nacionalna mržnja je drastično porasla, a srpska vlada je krenula sa permanentnom proizvodnjom propagande i poja Neprijatelja. Ojdnom, Slovenci su postali neprijatelji, onda Hrvati, onda Muslimani, pa Amerikanci, Albanci i tako redom. Nacionalizam je postao deo svih odnosa; u porodicama i na poslu počeli su da se pojavljuju konflikti, pa su i žene počele da se razdvajaju između sebe. Pojavila su se potpuno nova pitanja u ženskim grupama. Može li feministkinja biti nacionalistkinja? Može li pacifistkinja biti nacionalistkinja? Da li je oružje instrument odbrane? Postoji li opravdanje za ubijanje? Ako postoji, gde je granica između opravdanog i neopravdanog ubijanja? Da li ženske grupe treba da zauzmu jasan stav u odnosu na nacionalno pitanje i rat, i na taj način izgube heke žene? Da li grupe treba potpuno da zaobiđu pitanje nacionalizma? Da li bi trebalo da žene jedinstavno sednu i suprotstave svoje uverenje i onda vide šta će se dogoditi?

U svakom slučaju, pored žena u crnom i ženskog lobija kod kojih je nenacionalistički stav jasan, druge grupe su imale problema. Najteža moguća situacija, koja je najčešće bila izbegavana, je konfrontacija. Svaki put kada bi nacionalno pitanje postalo predmet razgovora nije bilo načina da se neki momenti prevaziđu i tako bi na kraju mogle žene bile povredene. Neke žene su patile, ali nisu menjale svoje stavove. Neke su odlučivale da u određenim uslovima čute. Bilo je jako puno kriza; neke od njih nikada nisu prevaziđene. Videle smo da u vreme ubijanja nacionalizam i protivnacionalizam povlače najdublja osećanja.

BEOGRADSKE FEMINISTKINJE 1992. RAZDVAJANJE, KRIVICA I KRIZA IDENTITETA

Na primer, aktivistkinje iz Zenske Stranke su odlučile da zamrnu svoj rad; konflikti oko nacionalizma su bili suviše duboki da bi se moglo nastaviti. Rat je doneo nove uslove života koji su onemogućavali ispunjavanje programa.

SOS Telefon je isto tako imao mnogo problema. Iako je SOS telefon nepartijska i nenacionalna grupa od svog osnivanja, neke volonterke nisu mogle da kontrolišu svoja nacionalna osećanja u svom radu. Posle nekoliko pokušaja da se o ovom pitanju diskutuje, neke žene su napustile grupu, a neke čute.

Zbog nacionalizma neke žene su se same sa sobom raspodelile; sin hoće u vojsku, ona ne; sin neće u vojsku, nju je sramota; neko od roditelja / rođaka / prijatelja je na "drugoj strani" i smatra je krivom; ona smatra krivim neke od roditelja / rođaka / prijatelja sa "druge strane"... i tako redom. Nacionalizam je napravio brojne rane u feminističkim vezama na relaciji Beograd-Zagreb. Nacionalizam je doneo nove diskriminativne populacione politike. Smanjena je mogućnost abortiranja u Hrvatskoj, a uskoro će se to dogoditi i u Srbiji. Nalazimo se u procesu neprekidnog porasta legitimizacije mržnje prema ženama. Nove nacije - države, između ostalog funkcionišu preko ženskog tela. Potrebno im je nacionalno selo i žene da bi se reprodukovale. One se hrane mržnjom, samim tim razdvajenošću žena. One su zasnovane na nasilju nad Drugim, ali, svako je moguć Drugi; ni "sveta nacionalnost" ni "sveti pol" više nisu garancija. Nacionalizam je doneo rat, smrt, ratno silovanje, izbeglice. Nacionalizam je doneo embargo koji je samo kaznio obične ljude, i ništa više.

krivica

Ne osećaju sve feministkinje Beograda krivicu zbog rata. Neke ne osećaju krivicu jer je njihova politička orijentacija anarhistička, ili je feminističko - separatistička, ili jednostavno neće da je osećaju jer ničim nisu doprinele ratu. Neke osećaju krivicu baš zbog toga što je režim u njihovo ime učinio nešto strašno što je suprotno njihovim stavovima. Druge osećaju krivicu jer druge žene umiru ili su silovane, a one ne mogu ništa da učine da to spreče. U svakom slučaju, odsustvo krivice ne znači odsustvo odgovornosti.

Kako da razgovaram sa drugaricom iz Sarajeva?

Ponekad smo, činjenica je da ja imam struju i hranu, a ona to nema, stvara jaz između nas koji može biti neizdržljiv. Šta u tom slučaju treba da radim? Da li moje mirovnujke aktivnosti umanjuju osećanje krivice? Da li mi prisustvo na opozicionim (muškim, šovinističkim) demonstracijama protiv režima umanjuje osećanje bespomoćnosti? Ako joj kažem da se brinem i da mislim na

**BEOGRADSKE FEMINISTKINJE 1992.
RAZDVAJANJE, KRIVICA I KRIZA IDENTITETA**

nju i da su mi snovi puni straha, da li će to pomoći? Ako joj kažem da neke od nas stojimo ovdje na košku svake nedelje u crnom - i ljudi okreću glavu ili pljuju na nas kako smo "izdajice srpskog naroda" ili "zaludne kurve Tudmana i izetbegovića", - ako joj kažem sve to da li će mi ona reći da sam luda, da ona svaki minut reskira život. Ako objavim tekst u kome kažem koliko mrzim ratne masakriste i silovanje svih strana u ratu, tekst u kome je njena patnja i hrabrost, vrednost van svih reči - da li će to imalo pomoći? I ako joj kažem da smo bile u Italiji, Nemačkoj i Francuskoj i da žene iz celog sveta misle na njih i šalju svoju ljubav i podršku, da li će uopšte trepnuti? Ako su joj prozori polomljeni, ako litar vode košta 20 DM i za ovo vreme rata je posedela i smršala. Nakon sedam meseci ona je ostala bez reči, čekajući zimu u kojoj se ne zna ko će preživeti.

identitet

Mnoge žene u Beogradu nemaju problem etničkog identiteta, one su se oduvek osećale Srkinjama. Neke druge su nakon prvih dilema izumele naziv "pozitivne Srkinje" i tako idu dalje. Neke treće, iako mala grupa, ne mogu da se identifikuju sa "Srpskim narodom". Ne mogu da pronađu ni jedan sistem po kome bi im to uspeo. Možda su pre toga bile "Jugoslovenke" i zato nikada nisu ni imale identitet Srkinja. Sada su na to prisiljene. Ali, kako to izvesti. Za jednu feministkinju nema ništa ali baš ništa što je može privući da u ovom trenutku prihvati srpstvo za svoj identitet. "Svet Srba" kako ga trenutna politika opisuje nema ama baš ništa zajedničko sa "Svetom Žena". Pored toga, naš Jugoslovenski feminizam sedamdesetih i osamdesetih godina nije ništa stvarao što bi bilo u ime ovog / njihovog "Srpskog naroda".

Drugo, neke od nas su verovala u određene socijalističke ideje koje su bile legitimizovane u bivšem komunističkom režimu; relativnu društvenu jednakost, besplatno zdravstveno osiguranje i abortus za sve. (Verujući da klasne razlike ubijaju neke ljude, posebno žene.) U svakom slučaju, suočavamo se sa činjenicom da je realizacija tih ideja došla do kraja. Tako, za one koje se još ne osećaju Srkinjama, koje ne mogu više biti Jugoslovenke i koje osećaju umanjenje ženskih prava sa dolaskom nacionalizma postoji otvoreno pitanje njihovog društvenog identiteta.

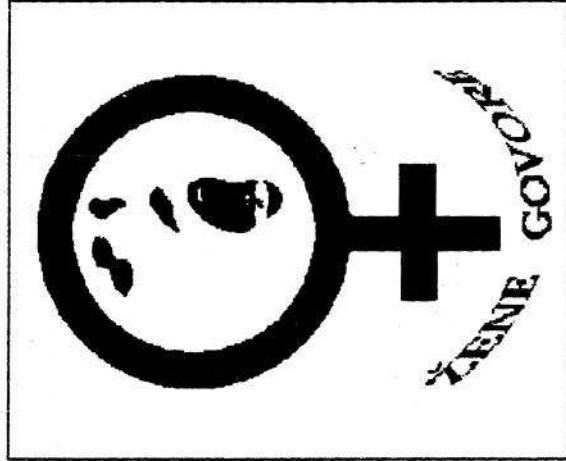

**BEOGRADSKE FEMINISTKINJE 1992.
RAZDVAJANJE, KRIVICA I KRIZA IDENTITETA**

Znamo da je potrebno da se sruši trenutna vlada i da zbog toga treba glasati za drugu koja će biti protiv nje, i tu odgovornost moramo preuzeti; jasno nam je da ukoliko želimo da iskažemo svoju neposlušnost ratu i pritom budemo primećene, treba da stojimo na opozicionim uličnim gužvama i osećamo se grozno među seksističkim kraljevskim govorima i pesmama; jasno nam je da ako želimo da stojimo na ulici u malim ženskim grupama protiv rata i ne budemo primećene, da ćemo se tako izlagati vređanju, ali mi to i dalje radimo i to vrlo hrabro; jasno nam je da ukoliko bi negirale potrebu za nacionalnim identitetom nema ništa drugo što bi nam dozvolili umesto toga; jasno nam je da dok muškarci podstiču da hrabro ginu za svoju naciju, da silovane ubijene žene niko neće smatrati hrabrim ženama, izuzev nas; ukoliko bi želele da kažemo glasno ko smo i šta želimo da neće biti istorijski prihvatljivih političkih formi za naše iskustvo ili naš jezik. I pored toga mi smo tu i još uvek govorimo.

Lepa Mladenović, Vera Litrićin i
Tanya Renne
Beograd, Oktobra 1992.

P.S. Ovo je skraćeni prevod teksta koji je pisan na engleskom za međunarodni sastanak "Žene Istočne Evrope" u Pragu, oktobra 1992.

NIKO NAS NIJE PITAO! ŽENE PROTIV RATA I NASILJA NAD ŽENAMA

Na međunarodni dan ženske solidarnosti, 8. marta, održaćemo u centru Beograda javnu antiratnu manifestaciju, kojom iskazujemo naše neslaganje sa režimom, kao i sa svim nacionalističkim muškim politikama koje su na jugoslovenskom geografskom prostoru dovele do rata.

Iako još nismo neposredno iskusile ratna razaranja i silovanja kao naše sestre u mnogim delovima Hrvatske i širom BiH, svesne smo da možemo postati već sledeće žrtve.

Pozivamo sve žene sveta da solidarno pružimo otpor nasilničkim politikama muškaraca koji vode ratove ili ih ne sprečavaju.

Okupićemo se na Trgu republike u 14h, na mirnom javnom protestu sa transparentima i sloganima više ženskih grupa iz Beograda. Tačno u 15h pušićemo balone koji će poneti naše poruke pošto se glas žena ne čuje u medijima i pošto je naša zemlja pod embargom.

Na konferenciji za štampu u 16h, u prostorijama Centra za antiratnu akciju, Kralja Petra 46, predstavimo Zbornik ŽENE ZA MIR u izdanju Žena u crnom, iz Beograda i Pančeva, štampanom na tri jezika, kao i Antiratni bilten SOS telefona za žene i decu žrtve nasilja.

U 17h napravićemo veliku radionicu "IMA LI RATU KRAJ?"; zapišaćemo sve što žene osećaju i misle o mogućnostima završetka rata, o putevima uspostavljanja trajnog mira i nadama za budućnost.

Pozivamo vas da nam se pridružite vašim oblikom protesta i ojačate mrežu ženske solidarnosti!

**KADA RAT VODE MUŠKARCI, NUŽNA JE ŽENSKA
SOLIDARNOST!**

BEOGRAD, 1. marta '93.

- ŽENE U CRNOM
- SOS TELEFON
- Grupa za žene silovane u ratu
- ŽENSKI LOBI
- ŽENSKE STUDIJE

BEOGRADSKI ŽENSKI LOBI

SOS TELEFON ZA ŽENE I DECU ŽRTVE NASILJA _____ 119

NIKO NAS NIJE PITAO

Žene protiv rata i nasilja nad ženama

8. mart '93.

- žene ne vole nasilje
- stop silovanju, ratu, etničkom čišćenju, razaranju gradova i prirode i prijateljskih odnosa
- nismo odlučivale o ratu - želimo da odlučujemo o miru
- želimo društvo bez vojnika i vojnkinja
- hocu da vidim svoju sestru u Zagrebu
- izvucimo se iz pakla i mraka fašizma
- govorimo glasno o svim pretnjama kojima nas zaplašuju
- učinimo vidljivim nasilje nad ženama
- žene siluju muškarci, a ne njihova nacionalnost
- mi nismo i nećemo da budemo podanice militarističkog režima
- nacionalizam razdvaja ljude
- ne uništavajte detinjstvo deci
- mi smo zemaljske žene - nebeski narod prepustimo muškarcima, militaristima
- solidarnost žene u ratu je izazov
- kad nestane nasilje nad ženama, nestaće rata
- žena = nacija = država, to nije moj identitet
- kad rat vode muškarci, nužna je solidarnost među ženama
- Sarajke, volimo vas
- po nacionalnosti smo žene

ЖЕНЕ У ЦРНОМ* ДОБИТНИЦЕ МИЛЕНИЈУМСКЕ НАГРАДЕ УНИФЕМ

Politika 07.03.

Признање ненасилном отпору рату

Невладина организација „Жене у црном“ из Београда добитник је Миленијумске награде за мир, која ће јој бити уручена 8. марта у Њујорку.

Награду ће у име те организације примити активисткиња Сташа Зајовић, наводи се у саопштењу „Жена у црном“ и додаје да ту награду сматрају признањем ненасилном отпору рату, милитаризму и алтернативној међународној женској политици за коју се залаже та организација.

Миленијумску награду за мир додељује УНИФЕМ, специјализована агенција Уједињених нација за жене.

„Жене у црном“ су у јулу 1992. године покренуле у Новом Саду Мрежу женске солидарности против рата, која је прерасла у Међународну мрежу жена у црном, наводи се у саопштењу.

Жене ће, у знак подршке свим организацијама „Жена у црном“, стајати 8. марта на Тргу Републике од 15.30 до 16.30 сати. (Бета)

економске проблеме, млади ДЦ ће предузети низ конкретних корака ради „разбијања свих недоумица“ које се поводом овог питања јављају, каже се у саопштењу ДЦ.

(Танјуг)

Politika, 7.03.2001,
Presarijum 1 (februar-mart
2001), AŽIN-INDOK

„ŽENSKI POKRET, SADA“ - I DANAS U REKSU Od statistike do ženske žurke

ja vi-
žana
kaže
i Na-
repo-

prav-
it. To
i koji-
iv. Ne
tačin,
da do
ti na
izaci-
ografi-
S. Đ.

• „Sinema Reks“ biće domaćin manifestacije „Ženski pokret, SADA“ i danas, 8. марта. U 12 časova proslava jubileja počće otvaranjem izložbe „Podaci. Statistika. Pesme“, a zatim će se razgovarati o ženskim ljudskim pravima i Univerzalnoj deklaraciji UN o ljudskim pravima. Od 13.30 biće organizovani okrugli stolovi sa temama „Od feminističke alternative

do promene institucija: mreža ženskih grupa“ i „Dvadeset godina feminizma: kako smo počele i gde smo sada? Od ženskog pitanja ka ženskom pokretu“. U 20 časova na programu je „Alternativni ženski video: Razbijanje ogledala“, a u 21 čas promoviraju knjige Lepojke Carević-Mitanovski „Priče iz kruga“. Nakon ovoga biće organizovana „Ženska žurka“. E. R.

LEDI
Za

Neda
jvode i
pobudila
javnosti
hovu za
jevreme
mirila b
rešenos
se zbog
krune is
romanti
ka. Njih
kuća u l
ndensk
Muham
ću, res
sinu D

DT, 8. 3.

Devni telegraf, 8.03.1998.,
ŽINDOK pres klipng
arhiva

Asocijacija za žensku inicijativu najavljuje Redefinisanje 8. marta

Asocijacija za žensku inicijativu, AŽIN, organizator je manifestacije „Zamisli drugačije“ koja se održava od 5. do 11. marta u SKC-u. U pitanju je nehierarhijska, feministička organizacija, koja organizuje projekte namenjene ženama, a sama manifestacija u SKC-u predstavlja svojevrsno redefinisane 8. marta - prema rečima članica ove asocijacije one žele da promene smisao ovog praznika odnosno da omoguće ženama da ga proslavljaju na način koji njima odgovara. U bogatom četvorodnevnom pro-

gramu će, između ostalog, biti promovisane knjige „Ka vidljivoj ženskoj istoriji“ Marine Blagojević i „Strah i njegov slugo“ Mirjane Novaković, FENS teatar iz Novog Sada izvešće nekoliko predstava, a jedan od zanimljivijih najavljenih koncerata je nastup E-Play, No undo i Charming Princess. Na programu je i festival Low-Fi - ženskog autorskog filma, gde će biti prikazani filmovi o ženskim političkim akcijama 2000. Ostale sadržaje čine: tribine, okrugli stolovi, predstavljanje ženske mreže, performansi... J. J.

Danas 07. 03.

Danas, 7.03.2001,
Presarijum 1 (februar-mart
2001), AŽIN-INDOK

tema 8. mart

8. mart nekad i sad

»Za 8. mart je na II međunarodnoj konferenciji žena socijalistkinja u Kopenhagenu 13-14.08.1910. g. odlučeno da se svake godine organizuje Međunarodni dan žena, na inicijativu Klere Cetkin riješeno je da se dan slavi kao uspomena na velike demonstracije američkih žena 1909. pod parolom borbe za opšte pravo glasa. Istaknuti ciljevi konferencije bili u:

- socijalistička solidarnost muškaraca i žena
- opšte i tajno pravo glasa za sve muškarce i žene
- zaštita radnica na radu
- zakonsko izjednačavanje ženskih prava
- ukidanje trgovine bijelim robjem
- zaštita djece
- privlačenje što širih masa žena socijalističkom pokretu

Prvi put se slavi u Njemačkoj 1914 kao demonstracije protiv naoružanja i imperjalističkog rata. 1913. g. u Rusiji demonstracije Protiv rata, gladi, cionizma.

(cit iz Enciklopedije PROSVETE)

U Jugoslaviji se 8. mart slavio i tokom rata kao znak uključanja žena u antifašističku borbu. Nakon rata državnim politikom i ideologijom koja je proglasila ravnopravnost polova 8. mart je izgubio ili su mu ukinuli revolucionarni i politički karakter i dali mu značenje praznika za majke, zabave za žene i dan galantnosti muškaraca prema ženama (poklanjaju im cvijeće, dozvoljavaju im da one same izlaze u društvo, na izlete, putovanja).

Da li je došlo vrijeme da se 8. martu vrati njegov izvorni smisao? Kako i gdje?

8 mart 2003 u beogradu

**Stvaramo mir nudeći alternative
GLOBALIZACIJA SOLIDARNOSTI I SOCIJALNE
PRAVDE**

**Međunarodna konferencija
u organizaciji Ženskih studija, Žena u crnom i
Društva studentkinja i studenata filozofije
«FILONUS»**

**Centar za kulturnu dekontaminaciju,
Beograd, 7, 8 i 9 marta 2003.**

Obeležavajući 8. mart, međunarodni dan ženske solidarnosti i akcija za ženska ljudska prava, moramo da se suočimo sa stvarnošću žena u našoj zemlji, u regionu i u svetu. A ta stvarnost obeležena je u prvom redu globalizacijom.

Globalizacija je već nekoliko godina u centru svetskih diskusija. Proces koji se naziva globalizacijom već je odavno započeo. Ispoljava se na razne i kontradiktorne načine. Sve veća ekonomska i politička povezanost i međuzavisnost svih delova sveta ima više lica: ona može da bude demokratska ali i autoritarna, pravедna ali i nepravедna, nasilna ali i miroljubiva.

Učinci globalizacije na planetarnom nivou su među ostalima i:

Poziv za Međunarodnu konferenciju „Globalizacija mira, solidarnosti i socijalne pravde“, objavljen u ŽINEC: Ženski informativno edukativni centar Crne Gore, bilten broj 6, mart 2003, str.19.

postajanja sveta globalnim selom (televizija, internet i drugi produkti informatičke revolucije doveli su i do toga da popularne TV-serije, vesti o zbivanjima u bilo kom delu sveta, muzički spotovi i drugi produkti industrije masovne kulture dospevaju do - najzabitijih delova svih kontinenata);

centralizacija finansijske i ekonomske moći, što je rezultat dominantnog neoliberalnog lika ekonomske globalizacije (primer ekonomske globalizacije: patike Nike ili Coca Cola prodaju se i kupuju na svakoj tački planete);

neviđen rast uloge i uticaja multinacionalnih kompanija, koje zahvaljujući učincima ekonomske globalizacije, u svojim rukama koncentrišu nekontrolisanu moć i praktično upravljaju svetom;

neoliberalni koncept globalizacije dovodi u pitanje socijalnu državu (državu blagostanja) i socijalnu tržišnu privredu u razvijenim zemljama Zapada, zemljama u tranziciji nameće okrutna pravila strukturalnog prilagodavanja, a nerazvijene zemlje gura u još veću bedu;

porast vojnih troškova na globalnom planu kao i na planu pojedinih regiona (što je popraćeno smanjivanjem socijalnih davanja), legitimisan pokušajem da se vojnim intervencijama pripiše humanitarni karakter;

primat ljudskih prava i univerzalnih principa pravde nad suverenitetom nacionalnih država (naliče je to što se globalizacija pravde neretko ispoljava kao pravo jačega);

rast straha od gubljenja nacionalnog suvereniteta i kulturnog identiteta (što podstiče uspon raznih retrogradnih tendencija, od fundamentalizama svih vrsta pa do etničkih i religijskih sukoba).

Globalizacija ima i svoju rodnu dimenziju: s jedne strane raste broj i uticaj globalnih ženskih mreža a sa druge strane stvarnost pokazuje tendenciju feminizacije bede. Politika privatizacije u zemljama tranzicije najviše pogađa upravo žene.

Pojavom globalnih pokreta za drugačiju (pravедnu) globalizaciju raste i prostor alternativama nepravедnim, represivnim i retrogradnim dimenzijama globalizacije. Uz traganje za alternativama vezan je veliki broj pitanja koja ostaju otvorena, što je razumljivo ako se ima u vidu složenost i kontradiktornost samog procesa globalizacije. O nekim problemima, dilemama i kontradikcijama, kao i o mogućim alternativama negativnim stranama globalizacije biće govora i na našoj konferenciji.

8 mart 2003 u zagrebu

Povodom međunarodnog dana žena akcija

»Rodna ravnopravnost sada«

Izveštaj: Ivane Percel

8. mart u 11 sati u Zagrebu, pred hotelom Dubrovnik u Gajevoj ulici, u organizaciji žena iz nekoliko zagrebačkih ženskih organizacija i grupa, proslavljen je 8. mart međunarodni dan žena pod nazivom »Rodna ravnopravnost sada«.

Imale smo dva štanda s lecima raznoraznih ženskih sadržaja za edukaciju žena i muškaraca, info panoe, krpe za suđe na koje su građani/ke ispisivali svoje poruke, izložbu dječjih radova iz jedne zagrebačke osnovne škole i jednog

⋮
⋮
⋮

Feministička grupa ŽENE I DRUŠTVO

Feministička grupa je nastala u doba jednopartijskog političkog sistema u Jugoslaviji kada se feminizam smatrao zlom sa Zapada i neprijateljskim elementom koji treba iskoristiti. I pored toga, 1978. žene su organizovale Međunarodni feministički sastanak u Beogradu dok još uvek nije bilo ni jedne ženske grupe u Jugoslaviji, sem državne ženske organizacije koja od 60-tih godina ništa nije radila po pitanju položaja žena, obzirom da je vladajuća politika smatrala da je ravnopravnost polova već postignuta. Nakon ovog sastanka koji je naišao na negativan odjek u javnosti, u Zagrebu je osnovana Ženska sekcija pri Sociološkom društvu Univerziteta. Žene iz Zagreba podstakle su nas da 1981. pokrenemo feminističku tribinu ŽENE I DRUŠTVO. Nekoliko godina tu su se organizovali javni razgovori na različite teme sagledavane iz ženske perspektive.

Osmog marta 1986. pokrenuta je prva akciona anketa "Koliko ste zadovoljne muškarcima". Iste godine organizovana je jedna serija razgovora koji su bili zasnovani na ženskom iskustvu tela, seksualnosti i zdravlja. Nakon toga, jedan deo žena je želeo da o nekim svojim iskustvima razgovara u samo ženskoj grupi. Drugi deo žena je insistirao da se žene ne izdvajaju od muškaraca.

Osmog marta 1987. organizovale smo drugu akcionu anketu "Solidarnost između žena". Nakon tribine o anketi i igranke samo za žene, većina je odlučila da postanemo ženska grupa koja će imati nedeljne sastanke, a da će rad sa tribinama biti samo deo njene aktivnosti.

Za poslednje tri godine feministička grupa je inicirala razne akcije: protestna pisma, peticije protiv ograničenja abortusa i nove politike planiranja stanovništva, javne rasprave, bilten, kulturne manifestacije, ulične ankete, istraživanja. Krajem iste godine feministička grupa LILIT iz Ljubljane pokrenula je Prvi jugoslovenski Susret Feministkinja. Sledeće godine ovaj susret je održan u Zagrebu, a 1990. u Beogradu.

Otvaranjem prvog SOS telefona u Zagrebu 1988. nastale su diskusije u grupi o tome šta da radimo. Nasilje nad ženama je bila prva dimenzija iz života žena oko koje smo organizovale naše potrebe za konkretnim radom sa ženama.

Tako je inicijativom i radom žena iz feminističke grupe 8. marta 1990. nastao beogradski SOS telefon za žene i decu žrtve nasilja, a nakon toga, u novoj situaciji političkog pluralizma, i grupa Ženski Lobi koja ima za cilj da ženskim zahtevima vrši pritisak na političke subjekte.

Feministička grupa je za nas izvor različitih ženskih inicijativa, ličnih promena i podsticaja za menjanje stvarnosti.

Feministička grupa ŽENE I DRUŠTVO
SKC Marišala Tita 48 / 11000 Beograd

Oktobar, 1990.

Proglas feminističke grupe Žene i društvo SOS-a, 1993.

23

ZINDOK

Bc. 0-99/1986.
ARHIVA

AKCIONA ANKETA

1986.

ZINDOK

D-99

Ženska akcija povodom međunarodnog dana ravnopravnosti žena

/akcija grupe žena iz Studentskog Centra i Omladinskih novina/

KOLIKO STE NEZADOVOLJNE MUŠKARCIMA

1. Zna li vaš muž/mladić zna gde u kući stoji usisivač?
2 ili: Ko kod vas pere klozetsku šolju?
2. ~~Šta već muž/mladić-keće prvo čini ustane?~~
3. Da li vi ste bili direktor vašeg preduzeća?
ili: Da li vi iskreno mislite da ste ravnopravne sa vašim muškarcem?
4. Koliko minuta dnevno vaš muž provede sa decom?
5. Da li vas je muž ponekad udario?
6. Da li biste podržali otvaranje kuće za žene pretučene u braku?
7. Da li biste učestvovali u štrajku/demonstracijama protiv muškaraca koji tuku i siluju žene?
8. Da li vaš muškarac zna kada imate orgazam?
9. Da li se kajete što ste se udali?
10. Šta biste najviše voleli da ostvarite u svom životu ali mislite da je nemoguće?
11. Šta biste poželeti svim ženama sveta?

Prva akciona anketa "Koliko ste zadovoljne muškarcima?", Žene i društvo, ŽINDOK D-99/1986

Treća akciona anketa "8. mart:
Žene protiv nasilja nad
ženama", Žene i društvo,
ŽINDOK D-41/1988

ZINDOK
Br. D-41/1988
ARHIVA

AKCIONA ANKETA 1988

III akciona anketa feminističke grupe ŽENE I DRUŠTVO u Beogradu
8 mart: žene protiv nasilja nad ženama

1. ko trpi više nasilja, žene ili muškarci? 1988

2. gde osećaš nasilje? u porodici, na poslu, na javnom mestu

3. koje nasilje osećaš? fizičko, psihičko, moralno (udarci) (vredjanje) (poteenjivanje)

4. da li su te tukli kao dete?

5. da li ponekad udaraš svoju decu?

6. da li često strepiš da će te neki muškarac napasti?

7. da li te je muškarac nekad udario? nepoznat, otac, muž/ljubavnik, rođjak

8. kako se braniš?

9. da li si nekad vodila ljubav a da nisi htela? .....

da li si to doživela kao nasilje? .....

10. šta misliš o tome kad se kaže da žene daju povoda za batine, dobacivanje silovanje i ostalo nasilje?

11. da li znaš od koga da tražiš pomoć u slučaju nasilja?

12. da li podržavaš osnivanje SMS telefona za žene koje su pretrpele nasilje, da li bi tražila pomoć sa takvog telefona?

I II III IV
-20g neudata profesija: da li bi se uključila
20-30g udata u feminističke akcije:
30-40g razvedena

**POLITIČKIM STRANKAMA, POKRETIMA, UDRUŽENJIMA I
DRUŠTVENIM ORGANIZACIJAMA**

U višestranačku Narodnu Skupštinu Republike Srbije izabrane su samo četiri žene. To je najmanji broj žena prisutnih u jednom parlamentu u čitavoj Evropi. Očigledno je da ovakav sastav skupštine ne može da zastupa posebne interese druge /veće/ polovine građanstva. Zato predlažemo osnivanje

ŽENSKOG PARLAMENTA

Osnovni ciljevi za koje će se zalagati ovaj parlament su:

1. Ukidanje svih oblika otvorene i prikrivene diskriminacije žena i dece u porodici i u društvu /nasilje, prebacivanje dužnosti izdržavanja i vaspitanja dece samo na majku, nejednakopravnost žena i muškaraca u obrazovanju, zapošljavanju, zaradama i profesionalnom napredovanju, natprosečna zastupljenost žena u kate- gorijama nezaposlenih, otpuštenih sa posla, tehnoloških viškova, beskućnika i sl, svodjenje uloge žene u sociokulturnom prostoru na ulogu majke itd./
2. Učešće predstavnica Ženskog parlamenta u radu svih republičkih institucija koje pripremaju i donose propise relevantne za žene, decu i porodicu.
3. Ratifikovanje svih međunarodnih konvencija o pravima žene, deteta i ljudskim pravima uopšte i njihovo ugrađivanje u naše zakonodavstvo.
4. Dosljedno poštovanje svih ratifikovanih evropskih i svetskih konvencija o pravima žene i deteta, kao i drugih deklaracija o ljudskim pravima.

Ženski parlament će delovati dvojako:

- a/ davati inicijative vezane za sva ženska pitanja i nastojati svim demokrat- skim sredstvima da se one prihvate.
- b/ pratiti sva takva pitanja koja se razmatraju u Narodnoj Skupštini Srbije, tj. u muškom parlamentu i reagovati na odgovarajući način u skladu sa interesima žena.

Ukoliko ste saglasni sa osnovnim ciljevima i načinom delovanja, javite se i prijavite svoje učešće za osnivački sastanak, koji će se održati 8. marta 1991. u prostorijama SKC /Studentski kulturni centar/ sa početkom u 12 h. Molimo vas da nas do 25. februara obavestite o vašem učešću.

Adresa: SKC /za Ženski parlament/, Maršala Tita 48, 11000 Beograd.
Telefoni: 472-533 i 334-706 /posle 16 h/, 453-390, pre podne i 326-490.

Beograd, 2.2.1991.

Ženska stranka - ŽEST
Beogradski ženski lobi
Feministička grupa "Žene i društvo"

Inicijativa za
osnivanje Ženskog
parlamenta 8. marta
1991., Žene za žene,
1993.

**ŽENSKA
SOLIDARNOST
SADA**

Već treću godinu volonterke beogradskog SOS telefona podržavaju žene koje su pretrpele različite oblike muškog nasilja. Politika SOS-a se zasniva na stalnoj ženskoj solidarnosti sa ženama žrtvama nasilja.

U ratu nasilje je poprimilo još drastičnije razmere. Smatramo da je silovanje u ratu, kao i silovanje uopšte, oblik društvenog ponašanja muškarca. Patrijarhalno okruženje krivicu i sramotu pripisuje žrtvama silovanja i nasilja. Napravile smo žensku grupu koja ima za cilj da podrži žene žrtve ratnih zločina i da im pomognemo da prevaziđu patnju, strah, osećanje krivice i bespomoćnosti. Nama je važan svaki pojedinačni život žene, vredno svako životno iskustvo. Verujemo da svaka situacija, pa i ona najteža, ima više izlaza. I sa najružnijim iskustvima može se živeti, stvarati i voleti.

Volonterke SOS-a dežuraju svakog dana od 18-22 časa na telefonu 011-322-226. Ako ste doživele maltretiranje, silovanje, poniženje u ratu, javite nam se. Ispričajte sto puta vašu priču. Biće vam lakše. Oslobodite se teskobe, ružnih snova i nepoverenja u ljude. Žene sa druge strane žice će vas rado saslušati s poverenjem, sestrinski. Možete da ostanete anonimni. Želimo da vam naš zajednički odnos omogući da povratite poverenje i svoju snagu.

Politika nenasilja naše grupe znači oslobađanje od straha da budemo ponižavane, maltretirane i silovane. Bez ženskih prava nema ljudskih prava. Sve dok postoje silovanja u ratu i u miru najelementarnija ženska prava biće ugrožena. Naša grupa radi na eliminaciji još jednog oblika muškog nasilja nad ženama.

8. mart 1993

Proglas SOS telefona
"Ženska solidarnost
rada", SOS bilten, 1993.

ZNDok
2-11

8. mart 1993.
NIKO NAS NIJE PITAO

NISMO ODLUČIVALE O
RATU - ŽELIMO DA
ODLUČUJEMO O MIRU!

PO NACIONALNOSTI SMO ŽENE
STOP SILOVANJU

DODITE DA BUDEMO ZAJEDNO!

PROGRAM

14 h
TRG REPUBLIKE
ŽENSKA ANTIRATNA
MANIFESTACIJA

15 h
PUŠTANJE BALONA
PORUKA ŽENSKOJ
MEĐUNARODNOJ JAVNOSTI

17 h
CENTAR ZA ANTIRATNU AKCIJU:
ŽENSKA RADIONICA
IMA LI RATU KRAJA?

20 h
DRUŽENJE

Program obeležavanja
8.marta, Žene u crnom
protiv rata, 1993.

UČINIMO ŽIVOTE IZBEGLICA VIDLJIVIM

Izbeglice su ovde, u Srbiji. Njih je vlast smestila u kampove, najčešće u bivša dečija odmarališta udaljena od sela i gradova. Tamo žene, deca i stari žive po pravilima nepoznatim većini građanki i građana Srbije.

Žene koje obilaze kampove noseći pomoć svedokinje su uzurpacije tesnog izbegličkog prostora, ataka na njihova sledovanja, svakodnevnog kršenja njihovih ljudskih i izbegličkih prava.

Vojna policija SR Jugoslavije mobilisala je u januaru i februaru ove godine, izbeglice po kampovima, za rat u Bosni mimo konvencija Ujedinjenih nacija koje je Jugoslavija ratifikovala. Ženama koje su se bunile zaprečeno je da će i njih mobilisati.

Pored gladnih očiju deca izbeglica, 16. oktobra 1993, u kampu "Čarda" u Deliblatu prouete su iz izbegličke kuhinje u salu besne bele i roze "veridbene" torte za veridbu kćeri direktora kampa.

Dok su žene i deca jela suvi, skroman, da skromniji ne može biti obrok, u njihovoj trpezariji uz zvuke violine lumpovalo je stotinak ljudi koji su slavili dodelu nekih nagrada (23. februar 1994. godine).

Cedevita se čuva u magacinu, a majke nemaju novca da deci kupe voće ni vitamine.

Svi vide profitera rata iz Bosne koji otvaraju butike, voze poznate marke automobila, oblače se u svilu i lister odela. Životi pravih izbeglica, istinskih žrtva ovog rata ostaju nevidljivi. One su prepuštene bezdušnoj logorskoj birokratiji, osuđene na viktimizaciju bez dna.

Građanke i građani Srbije, izbeglice nisu krive za naš težak život.

Krivac i za njihovu i za našu nesreću je režim Slobodana Miloševića.

Pokažimo našu solidarnost sa izbeglicama.

Obidimo ih u kampovima.

Denuncirajmo ugrožavanje njihovih ljudskih i izbegličkih prava.

Zahtevajmo da humanitarna pomoć upućena iz sveta stigne do njih.

Pitajmo ih kako su.

8. mart 1994.

Beogradski ženski lobi

Нови Сад - Прослава 8. марта

УЧИНИМО ВИДЉИВИМ ЖЕНСКЕ ПОТЕНЦИЈАЛЕ У НЕВЛАДИНОМ СЕКТОРУ

Мрежа женских невладиних организација у Новом Саду од седмог до деветог марта 2002. године организује програм којим ће обележити Међународни дан жена - 8. март - на неколико градских локација (Културни центар града Новог Сада, Женске студије и истраживања, Змај Јовина улица, Трг младенаца и хол Извршног већа АПВ).

Овај програм има за циљ да ширум јавности представи мрежу женских група, коју чини укупно 8 невладиних организација: Женске студије и истраживања "Милева Марић Ајнштајн", Центар за девојке "Мила", Новосадски женски центар, Асоцијација пословних жена - ПАЖ, ЕВА - Енергија, Визија, Акција, ЖАД - Женско Активно Друштво, ВидеоМедјеја и Војвођанка - Регионална женска иницијатива.

Увод у програм биће анкета коју ће међу грађанима и грађанкама Новог Сада урадити Марина Илеш и Иванка Јевић, новинарке и ауторке емисије "Естроген журнал" на таласима Радија 021. У оквиру ове анкете оне ће постављати следећа питања: "Колико су видљиве активности женских невладиних организација у Новом Саду?"; "Каква активност женских организација треба граду?" и "Да ли знате колико има женских невладиних организација у граду?"

Програм обележавања Међународног дана жена почиње седмог марта у 18 часова у просторијама Извршног већа АПВ, културно-уметничким програмом који приређује Јелица Рајачић Чапаковић, чланица ИВ задужена за питања жена. Женске невладине организације из Новог Сада имаће могућност да у холу Извршног Већа АПВ изложе своје пропагандне материјале. Истог дана, у 19 часова, у АРТ клубу, Културног центра Новог Сада (Католичка порта 5) биће представљена књига Гордана Стојаковић "Неда - Једна биографија", у издању Женских студија и истраживања из Новог Сада. Осмог марта, у 12 часова, на Тргу младенаца, Јелица Рајачић Чапаковић, чланица ИВ АПВ задужена за питања жена, отвориће просторије СОС телефона за жене жртве насиља. Истог дана у поподневним сатима, од 16 до 17 и 30 часова дуж Змај Јовине улице организује се "велики женски вашар". На импровизованим тезгама од канала, дуж најстарије новосадске улице, изложиве своје пропагандне материјале и заинтересованим пролазницима пружати информације о нашим активностима. Заједно са нама у реализацији овог програма учествоваће и друге невладине организације, као и гошће из других градова у Србији и Војводини, наше сараднице и пријатељице, активне у женским невладиним организацијама. Позване су да учествују и жене из политичких странака, синдиката, медија и других женских организација и удружења. Од 18 до 20 часова у АРТ

5

клубу Културног центра града Новог Сада организујемо округли сто на тему "Каква активност женских организација треба граду?".

Трећег дана, деветог марта, у сарадњи са Студентским културним центром Новог Сада и Самиздатом из Београда, у АРТ клубу, од 18 часова организујемо трибину на којој ће бити представљена књига Џудит Баглер. Од 20 часова и 30 минута до 21 и 30 часова у истом простору биће организована пројекција видео радова ауторки које су учествовале на Међународном видео фестивалу у Новом Саду, који већ шест година успешно реализује ВидеоМедјеја.

Сви програми које организује мрежа женских група у Новом Саду бесплатни су и отворени за све заинтересоване.

(М.Г.)

* * *

НОВЕ АКТИВНОСТИ РАДНЕ ГРУПЕ ЗА ЈЕДНАКОСТ ПОЛОВА ПАКТА ЗА СТАБИЛНОСТ

Радна група за једнакост полова Пакта за стабилност током марта реализује пројекат "Жене то могу II - Интеграција једнакости полова у рад политичких странака у Југоисточној Европи" у Србији и Војводини. Пројекат ће се реализовати у пет парламентарних политичких странака - Демократска странка, Нова демократија, Социјалдемократија, Грађански Савез Србије и Савез војвођанских Мађара.

У оквиру овог пројекта по први пут ће се унутар самих политичких странака анализирати програми странака о једнакости полова, о развоју женских организација унутар самих странака, о предлозима позитивних мера странака у вези са равноправним учешћем жена у политици у оквиру странака и у оквиру друштва, као и о могућим иницијативама странака о заједничком деловању са невладиним организацијама и развијању националних међу-партиских иницијатива за једнакост полова.

Пројекат "Жене то могу I" Радне групе за једнакост полова Пакта за стабилност реализован је током 2000. године у осам од дванаест земаља Југоисточне Европе, допри је до више од 10.000 потенцијалних саветница, чланица парламента и министарки. Током 2001. године просечан проценат жена у парламенту повећан је на скоро 15% са претходних седам одсто из 1999 године.

На регионалном семинару "Жене то могу II", намењеном будућим тренерима, који је одржан у јуну 2001. у Неуму, БиХ, било је двадесет пет тренирица из једанаест земаља/територија Југоисточне Европе како би се испитали извештаји, изборна обећања и програмске политике једнакости полова унутар политичких странака.

6

**ПРОГРАМ МАНИФЕСТАЦИЈЕ
"ЗАМИСЛИ ДРУГАЧИЈЕ"
(8-11.03.2001, СКЦ БЕОГРАД)**

ЧЕТВРТАК 8. МАРТ

15-20ч Женски Базар
16-17.30ч Галерија
Промоција књиге:
"Ка видљивој женској историји"
Марина Благојевић
17.30-19.30ч пауза (вечера)
DJ Maya
19.30-20.30ч Клуб Театар
Перформанс:
Surprise
20.30-21ч Испред главног улаза у СКЦ
Перформанс са ватром
21-23ч Клуб Театар
Концерт:
E-Play
No Undo (ex CS1)
и као предгрупа
Charming Princess

Библиотека града Београда
(Римска дворана)

8.март у 19 ч - Дискусија:
Жене и политика

Културни Центар Београда
(Ликовна галерија, Кнез Михаилова 6)

8.март у 19 ч - Представљање књиге: Марина Косановић, "Наш тако-звани живот" - феномени 90-тих, издавач Интерпринт, Београд 2000.
Говоре: проф. др Јелена Влајковић, проф.др. Ратко Божовић, мр Зорица Томић, и ауторка.

9.март у 12 ч - Представљање књиге Загорке Голубовић "Живети против струје", издавач Медијска књижара Круг, едисија Женски идентитети.
Говоре: Триво Инђић, Небојша Попов, Надежда Ђетковић и ауторка.

* Програм подлеже минималним променама ширмама концерта, перформанса и радионица као и распореда промоција у којима ће се одвијати исти.

ПЕТАК 9. МАРТ

12-17ч Женски Базар
13.30-14.30ч Клуб Театар
Представљање Женске Мреже
14.30ч-15.30ч пауза (ручак)
World Music:
DJ's Andrej & Lidija
15.30-17ч Галерија
Округли сто:
"Солидарност"
Марина Благојевић
17-18.15ч Клуб Театар
Представа:
"Чипкин Дим"
Јелена Голубовић
18.30-20ч Клуб Театар
Женски ska и reggae +
Концерт гитаристкиња:
Маја Радованлија &
Сесилија Брајовић
Лела Уе & Мања
Снежана Жабић

СУБОТА 10. МАРТ

12-17ч Женски Базар
12-13.30ч Клуб Театар
Филмови о женским политичким акцијама 2000.

13.30-14ч Клуб Театар
Представа:
"Мама да ти кажем"
Фенс Театар - Нови Сад

14-15ч Клуб Театар или Галерија
Промоција књиге
"Страх и његов слуга"
Мирјана Новаковић

15-16.30ч пауза (ручак)
DJ Masha

16.30-18.30ч Клуб Театар
Фестивал Low-Fi женског ауторског филма

18.30-19.45ч Клуб Театар
Представа:
"Врисак Хризантеме"
Зорица Јовановић

12-17ч Женски Базар

12ч-13.30ч Сала за предавања (1 спрат) или Клуб Театар
Трибина:
"Gender Mainstreaming"
Зорица Мршевић

13.30-14.30ч пауза (ручак)
"Just Music"

14.30-16ч Сала за предавања (1 спрат) или Клуб Театар
Психодрамска радионица
Лидија Васильевић

16-17ч Клуб Театар
Представа:
"Трагови људских зуба"
Фенс Театар - Нови Сад

17-17.45ч Клуб Театар
Концерт Ансамбла "Ренесанс"

18-18.45ч Клуб Театар
Поезија Љиљане Лашић

19-19.45ч Клуб Театар
Концерт оперских артија:
Оливера Крстић - сопран
Снежана Шипић - сопран
Вера Новаковић - клавир

НЕДЕЉА 11. МАРТ

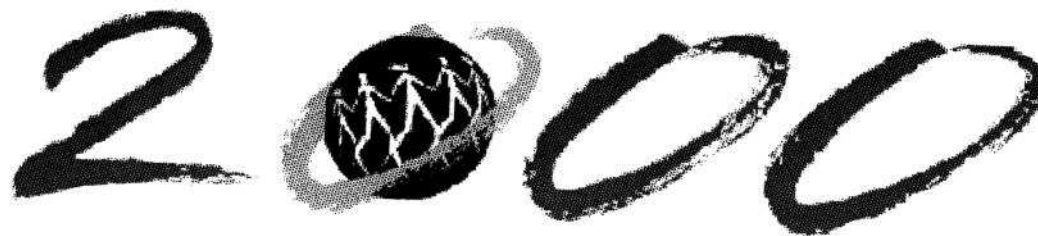
Kampanja za osmi mart
SVETSKI MARŠ ŽENA 2000. U SR JUGOSLAVIJI

Na ulicama Beograda, Novog Sada, Zrenjanina, Užica, Novog Pazara i nekoliko drugih gradova Jugoslavije podeljeno je u osmomartovskoj kampanji 30.000 letaka i 10.000 razglednica.

Ova akcija u organizaciji Asocijacije za žensku inicijativu predstavljala je deo manifestacije posvećene proslavi Međunarodnog dana žena i uključivanje u kampanju Svetski marš žena 2000. posvećenu borbi protiv siromaštva i nasilja nad ženama. Kampanja u Jugoslaviji je prilagođena trenutku, opštoj situaciji i ciljevima grupa koje njome obuhvaćene.

Leci i razglednice nosili su poruke među kojima su, pored pet zaključaka sa Paličke konferencije, bile i sledeće - "zato što: obavljamo 75 odsto svih radnih sati, primamo 10 odsto svetskog dohotka a posedujemo samo jedan odsto imovine; zato što nas je više od 51 odsto, na mestima odlučivanja nas je manje od pet odsto; zato što trpimo porodično, seksualno, ratno i ekonomsko nasilje; zato što je lično postalo političko i zato što imamo još 2000 razloga...; zato što verujemo da ne može biti demokratizacije društva bez učešća žena; u politiku svakodnevnih pitanja; u principe mira, solidarnosti i tolerancije".

Proslava Međunarodnog dana žena, osmog marta, obuhvatala je i radionice na temu siromaštva, ekofeminizma, politike, video i poetske performanse, promocije knjiga, pozorišne predstave...

GOOD REASONS TO MARCH

5

Izveštaj o kampanji za Osmi mart, bilten Novosti sa ženske scene, broj 2, AŽIN-INDOK, Beograd 2000.

kako biti

veličanstvena feministkinja

*voli samu sebe. suprotstavi se seksizmu. odmah! reži se. budi
ženskom - pravdom - slobodi. reci NE! Budi aktivna. Budi
emancipovana. ne čekaj - organizuj se. suprotstavi
se homofobiji, rasizmu, nacionalizmu, mladostizmu, fizikalizmu.
ne prepuštaj se boli ni iznemoguće proširi svest, potkaj svoje
samopouzdanje. misli globalno, deluj lokalno, budi oronuto. ne
sagorevaj za druge. budi svesna žena. stvaraj sigurnost.
reskiraj! voli moć. preuzmi noć. obuci snagu. odmah! uživaj
život. nagradi sebe - zaslužila si. ne služi. slavi žene koje su
nadživele nasilje. stvaraj novu istoriju. rezori mitove, povedi,
zapali plamen. otkrij: ONA - NJOJ - MI - JA ŽENA. slavi
lezbejke. reci DA, osvoji vlast! ukraji svoje telo, ukrasi ga kako
god želiš. raduj se seksu! zamisli savršenu kontrolu rađanja.
bori se za siguran, legalan i dostupan abortus. potrozi
mamama. neka svako dete bude voljeno i željeno. slavi neudate
žene. uradi to odmah. budi ženski pokret. glasaj, demonstriraj,
lobiraj, piši pisma predništvima. biraj progresivne žene.
suprotstavi se demografskoj obmani. zaustavi nasilje nad
ženama. zahtevaj socijalnu pravdu za sve! traži više volje.
stvari veselje, stvari pakao. sada. brini se za majčicu zemlju.
budi antiratna. oslobodi se pritiska. misli čovekomanosti. potrozi
sklopi mir s muškarcima. podrži zločeste devojke. potrozi
protresi. pridruži se feminističkoj političkoj organizaciji.
volontiraj - daj ženama ljubav - pokloni novac. postani jaka.
neka te poštuju. leči se, zaleči traume. prikupljaj i
čuvaj lepe uspomene. promeni svet.*

čini to i bićeš snažna žena!

Kako biti veličanstvena
feministkinja, Autonomni
ženski centar, Beograd,
8. mart 2001.

realizacija: autonomni ženski centar, beograd, 8. mart 2001.
<http://www.womemgo.org.yu>

8. mart – kratka istorija

Međunarodni dan žena

obeležava se 8. marta svake godine.

Istorija 8. marta kao međunarodnog dana ekonomskih, političkih i socijalnih dostignuća žena, odnosno borbe žena protiv eksploatacije, počinje upravo borbom njujorskih tekstilnih radnica, koje su 8. marta 1857. izašle na ulice i demonstrirale zbog loših uslova rada i niskih plata. Ove demonstracije je razbila policija. Tekstilne radnice rešene da se izbore za svoje zahteve, dva meseca kasnije su napravile sindikat.

Prvi put je Dan žena obeležen 28. marta 1909. u SAD-u deklaracijom koju je donela Socijalistička partija Amerike. Između ostalih važnih istorijskih događaja, 8. mart je podsećanje i na požar u tekstilnoj fabrici u Njujorku 1911. godine, kada je poginulo preko 140 žena.

tekstilnih radnica u Njujorku zbog loših radnih uslova i niskih plata, naše radnice u tekstilnoj industriji nemaju doslovno šta da jedu. Sva značajna poboljšanja koja su žene ranije ostvarile i standarde koje su postavile kroz istoriju, (skraćanje radnog vremena, pravo na jednaku platu sa muškarcima, zaštita na radu, pravo na abortus, pravo na obrazovanje, seksualne slobode itd), dovode se u pitanje tokom poslednjih dvadeset godina.

Skrećemo pažnju javnosti na neadekvatne uslove rada u industrijama konfekcije u Srbiji sa ciljem suzbijanja grubog kršenja osnovnih ljudskih i radnih prava.

Ljubičasta boja – simbol ženske borbe

Svakog 8. marta, u celom svetu ljubičasta boja dominira u svim ženskim akcijama, manifestacijama, marševima. Ljubičastu boju usvojile su kao svoj simbol prve sifražetkinje, žene koje su se od polovine XIX veka borile za žensko pravo glasa. Takođe se veruje da je to bila boja tkanine koju su radnice u tekstilnoj industriji "Cotton" (pamuk) tkale pre štrajka kada su bile ubijene.

⋮

Ideja za obeležavanje Međunarodnog dana žena pojavila se prvi put početkom 20. veka u doba brze industrijalizacije i ekonomske ekspanzije koja je često dovodila do protesta zbog loših radnih uslova. Prva međunarodna ženska konferencija održana je 1910. u Kopenhagenu, u organizaciji Socijalističke Internacionale. Tada je ustanovljen "Međunarodni dan žena" na predlog slavne nemačke socijalistkinje Klare Cetkin.

Godine 1975, koja je proglašena Međunarodnom godinom žene, UN su službeno počele da obeležavaju Međunarodni dan žena.

Solidarno za naša prava!

Solidarnost je naša snaga!

Neoliberalni kapitalizam i patrijarhat su podjarmile žene, unele razdor u ženski pokret i time sprečile efikasnu borbu za ljudska prava i radna prava žena. Jedini put do emancipacije je solidarno i aktivno učešće radnica u borbi za svoja prava. Od svih prava, vladajuća klasa neprikosnovenno čuva samo privatnu svojinu – osnovu svake diskriminacije, ugnjetavanja i izrabljivanja. Zato je borba za ravnopravnost žena jedino moguća kao borba protiv plačkaške privatizacije, beskrupuloznih poslodavaca i političara.

Štampanje lifleta je podržala:
Rekonstrukcija Ženski fond

Radnice niste same !

Tekstilne radnice 154 godina posle

Srbija 2011. godine

Usled bezočne pljačke, pod nazivom privatizacija, naša industrija je propala, a položaj radnika i radnica je zastrašujući. Preko milion ljudi je nezaposleno od čega više od polovinu nezaposlenih čine žene. Tu nije uračunata armija radnika i radnica koji/e su u radnom odnosu, ali godinama nisu dobili/e platu. Danas je 40.000 žena manje zaposleno nego 2001. godine. Žene zarađuju u proseku 8,5 odsto manje od muškaraca. Pored masovne nezaposlenosti, prezaduženosti, niskih i neredovnih plata njima se uskraćuju elementarna prava i slobode, kao što su pravo na sindikalno organizovanje, osmočasovno radno vreme, zdravstveno osiguranje, pa čak i pravo na život! U fabrici municije "Prvi partizan" iz Užica, zbog očigledne nebrige države došlo je do eksplozije u kojoj je stradalo šest žena.

Tačno 154 godine od demonstracija

8. mart međunarodni dan žena

žene u crnom

Liflet Žena u crnom
povodom Osmog marta,
Međunarodnog dana
žena 2011. godine.

Ženski informaciono-dokumentacioni centar
Women's information-documentation Centre
ul. Jastrebačka 39, 11000 Beograd
tel/fax. +381 11 29 90 761
e-mail: indokcentar@gmail.com
web: www.zindokcentar.org

Ženski INDOK Centar se bavi ostvarenjem ravnopravnosti žena u javnoj sferi, fokusirajući se pre svega na medije. Kritičkom analizom sadržaja, istraživanjima i edukacijom, ostvarujemo komunikaciju između samih medija i njihovih korisnika/ca. Cilj nam je da se na taj način smanje mizogini i stereotipni sadržaji.

CILJEVI

Smanjenje mizoginih i polno stereotipnih sadržaja i balansirano predstavljanje žena i muškaraca u javnosti kroz:

- kreiranje nestereotipne slike o ženama u medijima kroz monitoring analizu i edukaciju medija
- povećanje vidljivosti stereotipa o ženama u javnosti kroz ažuriranje dokumentacionih i informacionih baza podataka

ISTORIJA

INDOK Centar je projekat čiji su pojedini elementi nastajali postupno i razvijani u okviru beogradskog Centra za ženske studije, istraživanja i komunikaciju (CŽSIK). Prvi detaljan nacrt projekta je izrađen 1997. godine, za potrebe CŽSIK-a.

Projekat koji je razvijen u okviru Asocijacije za žensku inicijativu prilagođen je potrebama feminističke scene u Beogradu i SR Jugoslaviji za dostupnijim osnovnim informacijama o aktivnostima ženskog pokreta i ženskih grupa. Godine 1999. glavne aktivnosti INDOK-a se usmeravaju ka monitoringu medija i kreiranje baza podataka i arhiva ženskog aktivizma prateći razvoj ženskih organizacija i njihov rad. Kreiran je bilten "Novosti sa ženske scene" i pres kliping bilten "Presarijum".

Glavni fokus programa INDOK Centra su mediji, zakoni i položaj žena u postojećem javnom i političkom konceptu.

Godine 2003. INDOK postaje članica Regionalne mreže informativno-dokumentarnih centara jugo-istočne Evrope (REWIND Net), dok se 2005. godine pridružuje međunarodnoj mreži Global Media Monitoring koja okuplja članice iz više od 120 zemalja sveta.

INDOK je učestvovao u kreiranju "Nacionalnog plana akcije za poboljšanje položaja žena i promociju rodne ravnopravnosti" u Srbiji, kao jedna od radnih grupa u oblasti "Žene i mediji".

Godine 2007. kreiran je prvi on-line pres kliping bilten "Ženerama".

U januaru 2007. godine INDOK Centar je registrovan kao nezavisna nevladina organizacija Ženski informaciono-dokumentacioni centar (ŽINDOK).

U decembru 2007., ŽINDOK inicira kreiranje Ženske Aktivističke Medijske mreže sa glavnim ciljem da poveća efikasnost reagovanja na mizogine i stereotipne sadržaje u medijima i promoviše strategije i vrednosti mehanizama za ostvarivanje rodne ravnopravnosti u javnoj sferi.

Od proleća 2008. ŽINDOK postaje saradnik u nastavi na predmetu "Drugost u medijima" na Fakultetu za medije i komunikaciju Univerziteta "Singidunum".

U junu 2008. ŽINDOK organizuje panel diskusiju na temu "Studentski pokret 1968. i feminizam u YU - Njegova/Njena 68?", a u oktobru 2008. ŽINDOK je organizovao dvodnevnu konferenciju posvećenu obeležavanju 30 godina prve feminističke konferencije na našima prostorima "Drug-ca žena".

U novembru 2008. ŽINDOK je održao trening za medijski monitoring za 14 predstavnica sedam ženskih nevladinih organizacija širom Srbije.

U januaru 2009. ŽINDOK je objavio izveštaj "Rodna ravnopravnost u medijima i kroz medije" koji obuhvata rezultate monitoringa lokalnih medija u sedam gradova Srbije.

Godine 2009. ŽINDOK pokreće prvi broj internet izdanja koje se bavi analizom medija "3M – Media Monitoring Magazine" i a 2010. pokreće svoj prvi blog.

Saradnja sa fondacijom Roza Luksemburg:

Tokom 2009, ŽINDOK je održao treninge za više od 50 novinara i novinarki iz različitih medija u 4 grada Srbije (Beograd, Novi Sad, Valjevo i Niš) i predavanja za više od 40 studenata i studentkinja novinarstva širom zemlje.

U junu 2009., u saradnji sa Omladinskim centrom CK 13 i Alternativnim kulturnim Centrom AKO (Novi Sad), ŽINDOK je učestvovao u organizaciji konferencije "1968 i novi socijalni pokreti u ex-YU".

Tokom 2010. ŽINDOK je snimio dokumentarni film edukativnog karaktera pod nazivom "12-15%" posvećen načinu predstavljanja žena i drugih manjinskih grupa u medijima.

СIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

141.72
305-055.2

ЗАХАРИЈЕВИЋ, Адриана, 1978-
Osmi mart : istorija jednog 'praznika' /
Adriana Zaharijević, Katarina Lončarević ;
[prilog Dokumentaciona arhiva ŽINDOK centra].
- Beograd : Ženski
informaciono-dokumentacioni centar (ŽINDOK),
2011 (Beograd : Zajkon print). - 36 str. :
ilustr. ; 30 cm

Tiraž 100. - Prilog: str. 13-36. - Napomene i
bibliografske reference uz tekst. -
Bibliografija: str. 11. - Summary: March 8th.

ISBN 978-86-88753-00-5

1. Лончаревић, Катарина, 1973- [аутор]
а) Феминизам
COBISS.SR-ID 183865356

Arhiva Ženskog INDOK Centra:

Dokumentaciona arhiva

Arhiva dokumenata o ženskom pokretu sakuplja i obrađuje pisane i štampane dokumente, promotivne materijale i fotografije vezane za aktivnosti žena i ženskih grupa zemlji i u svetu. Arhiv obuhvata dokumentaciju od sredine 70tih godina prošlog veka, kao i određeni broj dokumenata iz ranijeg perioda. Poseban segment arhive je zbirka tekstova, rukopisa i dokumenata koje je INDOK dobio od Nede Božinović.

Pres kliping arhiva

Pres kliping arhiva INDOK Centra je nastala 1998. godine i od tada svakodnevno prikuplja i obrađuje članke vezane za žene, a objavljene u dnevnim i mesečnim izdanjima štampanih i on-line medija. Članci se arhiviraju kako u fizičkom tako i u elektronskom obliku.